

Centar za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti
Odsjeka za povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Arheološki muzej Zadar

ANTIQUITATIS SOLLEMNIA
SVEČANOST STARINE

ANTIDORON MATE SUIĆ
UZDARJE MATI SUIĆU

Sažetci priopćenja

Znanstveni skup 3 - 7. studenog 2015. u Zagrebu i Zadru

Zagreb 2015.

PP press

SVEČANOST STARINE
UZDARJE MATI SUIČU

ANTIQUITATIS SOLLEMNIA
ANTIDORON MATE SUIČ

SVEČANOST STARINE
UZDARJE MATI SUIČU

ANTIQUITATIS SOLLEMNIA
ANTIDORON MATE SUIČ

NAKLADNIK:

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
I. LUČIĆA 3

CENTAR ZA INTERDISCIPLINARNO ISTRAŽIVANJE STARE POVIJESTI
ODSJEK ZA POVIJEST

WWW.FFZG.UNIZG.HR/POV/CISP

UREDNICI:

JELENA MAROHNIĆ
BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ

NASLOVNICA:

IVA MANDIĆ

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I RAČUNALNI SLOG:

BORIS BUI, FF-PRESS

ZNANSTVENI SKUP POD POKROVITELJSTVOM
HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

SVEČANOST STARINE
UZDARJE MATI SUIČU

ANTIQUITATIS SOLLEMNIA
ANTIDORON MATE SUIČ

3 - 7. STUDENOG 2015.
U ZAGREBU I ZADRU

SAŽETCI PRIOPĆENJA

CENTAR ZA INTERDISCIPLINARNO ISTRAŽIVANJE STARE POVIJESTI
ODSJEKA ZA POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ARHEOLOŠKI MUZEJ ZADAR

U SURADNJI SA
SVEUČILIŠTEM U ZADRU
HRVATSKIM ARHEOLOŠKIM DRUŠTVOM I
INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2015.

POČASNI ODBOR

Damir BORAS
Ante UGLEŠIĆ
Franjo ŠANJEK
Emilio MARIN
Vlatko PREVIŠIĆ
Jacqueline BALEN
Marko DIZDAR
Tomislav RAUKAR
Šime BATOVIĆ
Janko BELOŠEVIĆ
Slobodan ČAČE
Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ
Marin ZANINOVIĆ

ZNANSTVENI ODBOR

Rajko BRATOŽ
Bruna KUNTIĆ-MARVIĆ
Anamarija KURILIĆ
Jean Luc LAMBOLEY
Dražen MARŠIĆ
Robert MATIJAŠIĆ
Marina MILIĆEVIĆ BRADAČ
Boris OLUJIĆ
Isabel RODÀ DE LLANZA
Mirjana SANADER
Marjeta ŠAŠEL KOS

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Kornelija APPIO GIUNIO
Marina BRKIĆ
Tomislav FABIJANIĆ
Bruna KUNTIĆ-MARVIĆ
Jelena MAROJNIĆ
Jakov VUČIĆ

Za pomoć u organizaciji, osobito u smještaju sudionika, zahvaljujemo Međunarodnom centru za podvodnu arheologiju u Zadru i Sveučilištu u Zadru, Arheološkom muzeju u Zagrebu i Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

ANTIQUITATIS SOLLEMNIA O KONCEPTU SVEČANOSTI STARINE

Dragi sudionici i gosti, svi koji ste se pridružili svečanosti starine! Želimo da se ovih dana ostvari prava *universitas studiorum*, da u ugodnom ozračju s poštovanjem gledamo jedni druge na djelu.

Zagrebački i zadarski studenti slušat će nas iz publike. Četvoro starijih dočekalo vas je pri dolasku, pomaže u organizaciji i pratit će čitav skup i u Zagrebu i u Zadru. Zahvaljujući vašem odazivu, vidjet će i slušati istraživače iz čijih knjiga i članaka uče struku, a nisu njihovi izravni gojenci.

Iskusniji, samostalni istraživači u punom zamahu istraživačke snage iznosit će nove rezultate koje dijelom grade na ostvarenjima svojih učitelja, gledajući njih opet u uloji predavača.

Istraživači s najdužim iskustvom prenosit će svoja postignuća mlađima i s pouzdanjem u budućnost će pratiti izlaganja svojih učenika i nasljednika u usponu.

U vrijeme kad se humanističke znanosti potiskuju u oskudici sredstava i naletu opće dehumanizacije želimo ostvariti ozračje suradnje i uzajamnosti u zajedničkome poslu istraživanja starine. Čovječanstvo je već davno znalo da se od nje može mnogo naučiti: možda ga samo na to treba redovito zajednički podsjećati.

Stoga se svi podvrgavamo tematici o kojoj izlažemo. Formirane su tematske grupe priopćenja u kojima iskusni istraživači sudjeluju zajedno s mladima, djelatnici znanstveno-nastavnih ustanova zajedno s djelatnicima ustanova u kulturi, muzealcima i konzervatorima, specijalisti s područja povijesnih znanosti zajedno s kolegama iz drugih humanističkih i iz društvenih znanosti.

Razmjena znanja o postignućima, suradnja među specijalnostima, interdisciplinarnost u radu, zajednički istup unutar znanstveničke zajednice i prema široj javnosti pravo je uzdarje, antidoron, svima koji su odano istraživali starinu, pa tako i Mati SUIĆU pod čijim se imenom prvi puta okupljamo o stotoj obljetnici njegova rođenja.

Centar za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti već ima razvijenu praksu takvih interdisciplinarnih i transgeneracijskih okupljanja, no opseg koji ima skup koji danas započinje ne bi se mogao dosegnuti bez dragocjene suradnje institucija kojima je Mate SUIĆ bio pridonio svojim radom i vodstvom. U ime oba organizatora, Centra za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Arheološkog muzeja Zadar zahvaljujem najprije Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti koja nam je odobrila svoje visoko pokroviteljstvo, zatim Sveučilištu u Zadru, Hrvatskom arheološkom društvu i Institutu za arheologiju u Zagrebu koji su sudjelovali u organizaciji skupa. Svima njima bio je Mate SUIĆ u nekome razdoblju djelatnim članom ili dužnosnikom.

Prisjećat ćemo ga se ovih dana s veseljem i poštovanjem, neki uz osobna prisjećanja, a svi kao korisnici njegovih postignuća. Nadajući se da će ovakva okupljanja pod njegovim imenom postati redovitima, počinjemo od najstarijih vremena o kojima – nadajmo se da je to sretan omen – govore mlađi istraživači. Slijedit će kolege čije su karijere već dosegle zenite. Pratimo ih uživajući u svečanosti starine!

U Jastrebarskom, 3. studenoga 2015.

Bruna KUNTIĆ-MARKVIĆ

Zagreb – Zadar
3 – 7. studenoga 2015.

Utorak, 3. studenoga 2015. Zagreb

Prijepodne dolazak i smještaj sudionika

14⁰⁰ Svečano otvorenje
Pozdravne riječi
Vodi Bruna KUNTIĆ – MAKVIĆ

I. sesija

Dvorana Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Strossmayerov trg 14

14⁴⁰ – 15⁰⁰ Franjo ŠANJEK, Uvodno priopćenje

Poleogeneza I: Nastanak i utjecaj grada
Vodi Rajko BRATOŽ

15⁰⁰ – 15²⁰ Jasmina OSTERMAN, *Sumerski gradovi i njihova božanstva: Najstariji južnomezopotamski gradovi kroz arheologiju i mitologiju*

15²⁰ – 15⁴⁰ Josip PARAT, *Ahilejev štiti i nastanak polisa: primjer agore*

15⁴⁰ – 16⁰⁰ Jelena MAROHNIC, *Institucije srednjojadranskih polisa u epigrafskim izvorima*

16⁰⁰ – 16²⁰ Rasprava i stanka

16²⁰ – 16⁴⁰ Mirjana SANADER, *Prilog proučavanju utjecaja rimske urbanizacije na okoliš istočne obale Jadrana*

16⁴⁰ – 17⁰⁰ Isabel RODÀ DE LLANZA, *Emporiae, Tarraco, Barcino, tre città romane vicine ma molto diverse nel nord d'Hispania Citerior*

17⁰⁰ – 17²⁰ Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ, *Naselja i resursi: razvitak u sjeni autonomnog grada*

17²⁰ – 17⁴⁰ Robert MATIJAŠIĆ, *Antički grad i selo na istočnom Jadranu*

17⁴⁰ – 18⁰⁰ Rasprava i stanka

Nad Flanatičkim zaljevom
Vodi Robert MATIJAŠIĆ

18⁰⁰ – 18²⁰ Josip VIŠNJIĆ, *Nove spoznaje o urbanističkom razvoju antičke Tarsatike i o sustavu CLAUSTRUM ALPUM IULIARUM*

18²⁰ – 18⁴⁰ Petra PREDOEVIĆ ZADKOVIĆ, Palma KARKOVIĆ TAKALIĆ, *Prilog za simtezu povijesti Tarsatike*

18⁴⁰ – 19⁰⁰ Ivana JADRIĆ-KUČAN, *Nekoliko crtica o prošlosti grada Grobnika u antičko doba*

19⁰⁰ – 19²⁰ Rasprava

19³⁰ Zakuska

20³⁰ Arheološki muzej u Zagrebu, razgled stalnoga postava

Srijeda, 4. studenoga 2015. Zagreb

II. sesija

Dvorana I Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3

Iz mediteranskog zaleđa
Vodi Boris OLUJIĆ

- 9⁰⁰ – 9²⁰ Marjeta ŠAŠEL KOS, *Emona and its pre-Roman population: epigraphic evidence*
9²⁰ – 9⁴⁰ Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ, *Dva zanimljiva neobjavljena primjerka sitne figuralne rimske metalne plastike iz panonskih područja Hrvatske*
9⁴⁰ – 10⁰⁰ Salmedin MESIHOVIĆ, *Aquae... primjer rimskog urbanizma na području današnjeg Sarajeva*
10⁰⁰ – 10²⁰ Nade PROEVA, *Sur la localisation de la ville LYCHNIDOS et sur l'origine du nom de la ville OHRID*
10²⁰ – 10⁴⁰ Rasprava i stanka

Prema Dalmaciji
Vodi Marjeta ŠAŠEL KOS

- 10⁴⁰ – 11⁰⁰ Ivan MATIJAŠIĆ, *Pseudo-Scylax and the Geography of the Adriatic Coast*
11⁰⁰ – 11²⁰ Feđa MILIVOJEVIĆ, *Zapovjedništvo Apija Klaudija Centona u Iliriku*
11²⁰ – 11⁴⁰ Jana KOPÁČKOVÁ, *Olive Oil and Wine in Roman Dalmatia*
11⁴⁰ – 12⁰⁰ Inga VILOGORAC BRČIĆ, *Kult Jupitra Sabazija na istočnoj jadranskoj obali*
12⁰⁰ – 12²⁰ Rasprava
12²⁰ Ručak, slobodno
15³⁰ Polazak u Zadar (ukrcaj u autobus ispred Filozofskog fakulteta)
20⁰⁰ Arheološki muzej u Zadru, razgled postava antičke zbirke i otvaranje izložbe „Ispričat ću ti priču“ autorice Timke ALIHODŽIĆ
Zakuska

Četvrtak, 5. studenoga 2015. Zadar i Nin

III. sesija

Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 2

Poleogeneza II: Narodi, gradine i gradovi
Vodi Jakov VUČIĆ

- 9⁰⁰ – 9²⁰ Slobodan ČAČE, *Početak Plinijeva opisa Ilirika (Nat. hist. 3, 139) i Liburni*
9²⁰ – 9⁴⁰ Klara BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ, *Gradinska naselja – četrdeset godina nakon „Antičkog grada“*

- 9⁴⁰ – 9⁵⁰ Vedrana GLAVAŠ, Miroslav GLAVIČIĆ, *Gradina Drvišica – prilog poznavanju kulturnog krajolika podvelebitske primorske padine* (Poster)
- 9⁵⁰ – 10¹⁰ Boris OLUJIĆ, Branko MUŠIĆ, *Obrisi kontinuiteta: prapovijesno i antičko naselje*
- 10¹⁰ – 10³⁰ Sineva KUKOČ, Martina ČELHAR, *Nadin – struktura liburnske nekropole*
- 10³⁰ – 10⁴⁰ Martina ČELHAR, Greg ZARO, Dario VUJEVIĆ, *Nadin – Gradina: The Evolution of City* (Poster)
- 10⁴⁰ – 12⁰⁰ Rasprava i stanaka, zakuska, šetnja Forumom

Iadrensia I.
Vodi Slobodan ČAČE

- 12⁰⁰ – 12¹⁰ Natalija ČONDIĆ, *Liburnski grobovi na zadarskom poluotoku* (Poster)
- 12¹⁰ – 12³⁰ Kornelija APPIO GIUNIO, *Sjeverno krilo trijema kaptolija u Zadru i još ponešto o ulozima kaptolijskih hramova u Zadru (iader) i Ninu (Aenona)*
- 12³⁰ – 12⁴⁰ Timka ALIHODŽIĆ, Branka NEDVED, *Rezultati istraživanja uz sjeverno lice Forumu* (Poster)
- 12⁴⁰ – 13⁰⁰ Dražen MARŠIĆ, *Stubci s protomama Jupitra Amona i Gorgone iz Zadra i njihov arhitektonski kontekst*
- 13⁰⁰ – 13²⁰ Kornelija APPIO GIUNIO, Dražen MARŠIĆ, *Basilica Severiana u Zadru*
- 13²⁰ – 13⁴⁰ Jakov VUČIĆ, *Rezultati arheološkog iskopavanja u katedrali sv. Stošije u Zadru*
- 13⁴⁰ – 14⁰⁰ Rasprava

Ninsko poslijepodne
Vodi Radomir JURIĆ

- 14⁰⁵ Polazak autobusom u Nin, Muzej soli
- 15³⁰ Ručak
- 17³⁰ Obilazak ninskih lokaliteta, Muzej ninskih starina
- 18³⁰ Otvaranje izložbe „Tragovi prošlosti iz Kneževe palače u Ninu“ autorice Majde DADIĆ

IV. sesija
Nin, Barokna kuća

Aenonensia
Vodi Kornelija APPIO GIUNIO

- 19⁰⁰ – 19²⁰ Sonja KIRCHHOFFER, *Prostorna terminologija s ninskog natpisa CIL 3, 14322,04*
- 19²⁰ – 19⁴⁰ Marija KOLEGA, Mate RADOVIĆ, *Novo spoznanje o urbanizaciji antičke Enone*
- 19⁴⁰ – 20⁰⁰ Martina DUBOLNIĆ GLAVAN, Miroslav GLAVIČIĆ, *Posveta carskom numenu iz Privlake kod Nina: arhivska i terenska istraživanja*
- 20⁰⁰ – 20²⁰ Rasprava
- 20²⁵ Povratak autobusom u Zadar

Petak, 6. studenoga 2015. Zadar

V. sesija

Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 2

Iadrensia II.

Vodi Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ

- 9⁰⁰ – 9¹⁰ Timka ALIHODŽIĆ, *Novi prospekt antičkog Zadra s kopnene strane* (Poster)
9¹⁰ – 9²⁰ Nikolina BURICA, *Neobjavljeni rezultati arheoloških istraživanja gradskog kanalizacijskog sustava u antičkom Zadru (Iader)* (Poster)
9²⁰ – 9⁴⁰ Pavuša VEŽIĆ, *Nekoliko tesera za mozaik antičkoga Zadra*
9⁴⁰ – 10⁰⁰ Hrvoje MANENICA, *Novovjekovni nalazi s Poljane Šime Budinića u Zadru*
10⁰⁰ – 10¹⁰ Mladen PEŠIĆ, *Rekognosciranje podmorja Zadarske županije*
10¹⁰ – 10³⁰ Silvija BEKAVAC, *Postolje počasnog spomenika Tita Flavija Agrikole*
10³⁰ – 10⁵⁰ Anamarija KURILIĆ, dr. sc. Berislav ŠTEFANAC, *Altar dedicated to Faustina, recently found in Zadar*
10⁵⁰ – 11¹⁰ Rasprava i stanika

Iadrensia III.

Vodi Dino MILINOVIĆ

- 11¹⁰ – 11³⁰ Timka ALIHODŽIĆ, *Ulomak nadgrobne stele s natpisom u stihu iz Zadra*
11³⁰ – 11⁵⁰ Nikola JAKŠIĆ, *Ager antičkog i ranosrednjovjekovnog Zadra*
11⁵⁰ – 12¹⁰ Ana JORDAN KNEŽEVIĆ, *Predromanička obnova ranokršćanskih crkava u okolici Zadra*
12¹⁰ – 12³⁰ Ankica BRALIĆ, *Latinsko i romansko u Oporuci zadarskog priora Andrije iz 918. god*
12³⁰ – 12⁵⁰ Miroslav GRANIĆ, *PETRO FALETRO COMITE COEPTA FVIT VRBS 1443*
12⁵⁰ – 13¹⁰ Rasprava, slobodno

VI. sesija

Svečana dvorana Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2 (2. kat)

Antiquitate florente

Vodi Tomislav FABIJANIĆ

- 14³⁰ – 14⁵⁰ Mato ILKIĆ, Dejan FILIPIĆ, *Ranorepublikanski numizmatički nalazi iz Južne Liburnije*
14⁵⁰ – 15¹⁰ Nikola CESARIK, Luka DRAHOTUSKY-BRUKETA, *Neobjavljeni natpis III. kohorte Alpinaca s Cecele kod Drniša i pitanje pomoćnog logora u Petrovom polju*
15¹⁰ – 15³⁰ Ivo GLAVAŠ, *Konzularni beneficijariji i frumentariji u Burnumu*
15³⁰ – 15⁵⁰ Ivan MATIJEVIĆ, *Dalmatinski frumentariji*
15⁵⁰ – 16¹⁰ Dino MILINOVIĆ, *Pogani ili kršćani? Problemi u interpretaciji rimskih predmeta od srebra*
16¹⁰ – 16³⁰ Rasprava

Otočje I.
Vodi Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ

- 16³⁰ – 16⁵⁰ David ŠTRMEJL, *Otok Ugljan u antici*
16⁵⁰ – 17¹⁰ Smiljan GLUŠČEVIĆ, *Novi prilozi o gospodarskom pogonu u Mulinama*
17¹⁰ – 17³⁰ Smiljan GLUŠČEVIĆ, *Istraživanje lokaliteta Gospodska gomila na otoku Ugljanu*
17³⁰ – 17⁵⁰ Smiljan GLUŠČEVIĆ, Nikolina STEPAN, *Podmorski nalazi u Mulinama na otoku Ugljanu*
17⁵⁰ – 18¹⁰ Rasprava i stanika

Otočje II.
Vodi Anamarija KURILIĆ

- 18¹⁰ – 18³⁰ Tomislav GALOVIĆ, *Latinska epigrafička baština Rogovske opatije*
18³⁰ – 18⁵⁰ Zrinka SERVENTI, Morana VUKOVIĆ, *Ceramic Finds from Glavice – Stara Poveljana in the context of prehistoric settlements in the Island of Pag*
18⁵⁰ – 19¹⁰ Irena RADIĆ ROSSI, Giulia BOETTO, *Cissa antiqua – Rezultati istraživanja u podmorju i priobalju uvala Caske na otoku Pagu*
19¹⁰ – 19³⁰ Vlasta BEGOVIĆ, Ivančica SCHRUNK, *Carska vila u uvali Verige na otoku Veliki Brijun – The imperial villa in the Verige Bay on the island of Veliki Brijun*
19³⁰ – 19⁵⁰ Rasprava

Subota, 7. studenog 2015.

VII. sesija
Svečana dvorana Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2 (2. kat)

Antiquitate declinante, medii aevi et aevorum sequentium I.
Vodi Dražen MARŠIĆ

- 9⁰⁰ – 9²⁰ Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, *Kako čitati povijesne zapise?*
9²⁰ – 9⁴⁰ Ivan BASIĆ, *Vijesti Amijana Marcelina o otoku Čiovu (Boa)*
9⁴⁰ – 10⁰⁰ Rajko BRATOŽ, *Die sog. dalmatinische Dynastie und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zur Zeit der Untergangs des Weströmischen Reiches*
10⁰⁰ – 10²⁰ Maurizio LEVAK, *Iz povijesti proučavanja procesa kastrizacije na istočnoj jadranskoj obali*
10²⁰ – 10⁴⁰ Ivica PRELENDER, *Kastrizacija i Grad: primjer „naselja na strmeni“*
10⁴⁰ – 11⁰⁰ Rasprava i stanika

Antiquitate declinante, medii aevi et aevorum sequentium II.
Vodi Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ

- 11⁰⁰ – 11²⁰ Davor BULIĆ, *Pars urbana: uvjeti života u kasnoantičkim vilama Istre*
11²⁰ – 11⁴⁰ Miljenko JURKOVIĆ, *Ranosrednjovjekovna fortificirana naselja u Istri*

- 11⁴⁰ – 12⁰⁰ Trpimir VEDRIŠ, *O brdima, zidovima i rupama: nekoliko opažanja o istočnojadranskom gradu za gotske vladavine u svjetlu novog čitanja Kasiodorovih pisama*
- 12⁰⁰ – 12²⁰ Hrvoje GRAČANIN, *Justinian I and the so-called limes maritimus*
- 12²⁰ – 12⁴⁰ Marko PETRAK, *Bizantska duhovna sankcija prokletstva 318 otaca u zadarskim srednjovjekovnim pravnim aktima*
- 12⁴⁰ – 13⁰⁰ Emilio MARIN, *Habent sua fata: Salona, Naron, Mursa*
- 13⁰⁰ – 13²⁰ Rasprava i stanika
- 13²⁰ Mate SUIĆ, *Kompleks foruma u Zadru*
- Predstavljanje rukopisa i rada na izdanju
Nenad CAMBI, Željko TOMIČIĆ, Marina ŠEGVIĆ, Kornelija APPIO GIUNIO, Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ
- 15⁰⁰ Završetak kongresa, slobodno
- 16³⁰ Polazak autobusa prema Zagrebu

SAŽECI

Timka Alihodžić

ULOMAK NADGROBNE STELE S NATPISOM U STIHU IZ ZADRA

U sklopu zaštitnih arheoloških istraživanja 1997. godine, u Ulici Šimuna Kožičića Benje, kuda je prolazio glavni rimski kardo (*cardo maximus*), pronađen je ulomak nadgrobne portretne stele sa cjelovito sačuvanim natpisom u heksametru. Za sada je to jedini natpis takve vrste pronađen u Zadru.

Timka Alihodžić

NOVI PROSPEKT ANTIČKOG ZADRA S KOPNENE STRANE (Poster)

U dvorištu Pomorske škole godine 2002. obavljena su manja zaštitna arheološka istraživanja. Pedesetih godina prošlog stoljeća u istom su dvorištu otkriveni nastavci kasnoantičkog i srednjovjekovnog bedema, čije pravce i odnose s antičkim bedemom možemo pratiti od glavnoga ulaza u grad. Obrambeni bedemi iz različitih vremenskih perioda su paralelni. Otkrićem dijela antičkog bedema u dvorištu Pomorske škole, mijenjaju se spoznaje o prospektu antičkoga Zadra s kopnene strane. Prateći prirodnu konfiguraciju terena ili iz nekog drugog razloga graditelji su antički bedem blago prelomili prema jugoistoku. Kasniji su bedemi također blago prelomljeni da bi slijedili pravac antičkoga.

Timka Alihodžić, Branka Nedved

REZULTATI ISTRAŽIVANJA UZ SJEVERNO LICE FORUMA (Poster)

Na mjestu bivše Kaptolske biblioteke te dvorišta na začelju katedrale Sv. Stošije i njezina zvonika u Zadru provedena su opsežna arheološka istraživanja 2000. godine. Otkriveni su slojevi od prapovijesti preko antike do srednjega vijeka. Otkrića taberni dekumana, ulice s kloakom te prostorije s mozaikom obogaćuju dosadašnje spoznaje o antičkom Jaderu i njegovu forumu.

Kornelija Appio Giunio

SJEVERNO KRILO TRIJEMA KAPITOLIJA U ZADRU I JOŠ PONEŠTO O ULOZI KAPITOLIJSKIH HRAMOVA U ZADRU (IADER) I NINU (AENONA)

Zaštitna arheološka istraživanja 2002. na 2003. god. provedena su na rimskom kapitoliju (*capitolium*), smještenom uz sjeverozapadnu stranu foruma s kojim se uklapao u jedinstven urbanistički kompleks. Čitav kapitolij bio je s tri strane – južne, zapadne i

sjeverne, okružen trijemom. Posred kapitolija uzdizao se hram (*templum*), monumentalno glavno svetište.

Istraživalo se na sjevernom krilu trijema kapitolija (sjeverno krilo, sjeverozapadni kut i dijelom zapadno krilo trijema). Dijelom je prostor već bio istraživani 60-tih godina prošloga stoljeća, pod vodstvom pokojnog akademika Mate Suića. U istraživanjima je u cijelosti otkriven perimetar sjevernoga krila trijema, sjeverozapadni kut ogradnog zida kapitolija, kao i zapadni ogradni zid. Novootkriveni monumentalni kanal rimske kanalizacije, koji se dijagonalno pruža kroz sjeverno krilo trijema u pravcu sjever-jug potpuno je izmijenio do sada pretpostavljeni način odvodnje oborinskih voda s cijeloga kompleksa kapitolija. Čitav teren prije izgradnje objekata na kapitoliju nije bio posvuda jednako visok. Dok je na južnoj strani živac i danas vrlo visok, prema sjeveru niveleta se znatno spušta. Razlika u niveleti iznosila je oko 2 m. Stoga je sjeverno krilo trijema trebalo podignuti za tu visinu, čime je stvoren prostor među temeljima. Treba odgovoriti na pitanje u koje je svrhe taj prostor služio, je li korišten kao podrum ili je ostavljen prazan radi izolacije. Kult Kapitolijske trijade (Jupiter, Junona i Minerva), kao jedinstvene kulturne zajednice, vezan je uz hramove u Zadru i Ninu. Osim službenog značenja vrhovnih božanstava rimske države, trijada je sastavni dio duhovne kulture stanovništva koje se na našu obalu doselilo iz italskih oblasti. Često se kroz literaturu provlači misao da su kapitolijski hramovi u Zadru i Ninu u nekoj fazi dobili funkciju Augusteja, središnjeg mjesta gdje se obavljao službeni državni carski kult. Pokušat ću razjasniti zašto to nije bilo moguće.

Kornelija Appio Giunio i Dražen Maršić BASILICA SEVERIANA U ZADRU

Arheološki muzej Zadar izveo je 2006-2007. godine zaštitna arheološka istraživanja radi uređenja dijela prostora uz rimski forum, gdje se nalazilo neorganizirano i neuređeno parkiralište. Istraživanja su provedena južno od rimskog foruma, prostoru na kojem je u rimsko doba bila podignuta monumentalna gradska bazilika koju, na temelju njezinih stilskih odlika, treba datirati u kraj 2. ili sam početak 3. stoljeća. Uvjetno se može nazvati *basilica Severiana* jer je građena u doba careva Severa. Bazilika je imala tri lađe, središnja je završavala na istočnoj strani jednim povišenim podijem (tribunal) s kojega su gradski magistrati komunicirali s narodom. Tribunal je polukružne tlocrtne osnove, upisan u okvir perimetralnih zidova, a sa strana je, na završetku pobočnih lađa, imao po jednu prostoriju kvadratne osnove. Pretpostavka da se isti tribunal nalazio na njezinu zapadnom završetku potvrđena je navedenim arheološkim istraživanjima, uz kuću Rašica, te je utvrđena dužina bazilike. Središnji je njezin dio većim dijelom uništen gradnjom mletačke cisterne u 16. stoljeću. Otkriveni su nastavci zidova južnog broda bazilike, dijelom u temeljima zidova cisterne. Poseban problem i zanimljivost predstavlja otkriće položenih velikih kamenih ploča na južnom zidu bazilike, nad kojima se uzdiže uža zid (građen od klesanaca povezanih obilnom bijelom žbukom, tehnika *opus quadratum*) te uza zid (prema jugu) niz ploča profiliranih krajeva. Predstoje utvrđivanje i rekonstrukcija mogućeg izgleda južne fasade bazilike. Može se s dosta sigurnosti pretpostaviti da je južni brod bazilike bio na nešto nižem nivou u odnosu na središnji i sjeverni brod bazilike. Prepoznavanje stupovlja i arhitektonske

dekoracije bazilike oduvijek je predstavljalo velik problem. U dvama izdanjima monografije *Antički grad na istočnom Jadranu* (iz 1976. i 2003) Suić je ustvrdio da je bazilika imala stupove „od granita crveno-bijele granulacije“, a kapitule i trabeaciju „od bijelog mramora“. U djelu *Zadar u starom vijeku* potpuno zaobilazi pitanje opreme bazilike. U neobjavljenom rukopisu Suić iznosi potpuno drukčije mišljenje prema kojemu bi stupovi prizemne kolonade i njihovi kapituli bili oni od penteličkog mramora (u njegovo vrijeme navodno izloženi ispred Sv. Donata), predlaže da su monoliti od crvenog granita stupove galerije, a elemente vijenca uopće ne spominje. S obzirom na činjenicu da ne postoje elementi od penteličkog mramora i da je granitni stup usamljeni nalaz koji se usmenom predajom povezuje s Rimom, iznesene teze ne mogu se prihvatiti. Stupovi bazilike najvjerojatnije su oni od cipolina, danas uzidani ispred glavne apsida Sv. Donata, što pokazuju visina, promjer stabla i dimenzije plinta na kojima su morali stajati. Trabeaciji zacijelo pripada skupina većih komada vijenca izložena na poljani Pape Ivana Pavla II, stilski podudarna sličnim, ali manjim komadima forumskoga vijenca. Galeriji bazilike zbog stilskih je razloga moguće pripisati stubce s protomama Pana i Dioniza (koji su nosili stupove) te pluteje s erotima i girlandama. U nedavnoj objavi bazilici je s oprezom pripisan i monolitni pilastar uzidan u katedrali Sv. Stošije, gotovo nepoznat široj stručnoj javnosti. Arhitektonska dekoracija bazilike izvedena je po uzoru na onu susjednoga foruma i uglavnom od istog materijala, očito s namjerom da se građevina uklopi u dotadašnji arhitektonski program.

Ivan Basić

VIJESTI AMIJANA MARCELINA O OTOKU ČIOVU (BOA)

Epigrafski korpus iz razdoblja rimske vladavine nad istočnim Jadranom dosad je u više navrata korišten za ubikaciju imovine koja se nalazila u domeni carskoga fiska (*fiscus*), točnije patrimonija ili *res privata*. Nasuprot tome, s istog su motrišta rimskodobni literarni izvori bili manje korišteni u historiografiji. U tu svrhu bit će analizirano nekoliko povijesnih izvora iz 4. i 5. stoljeća: Amijan Marcelin (*Res gestae*), *Codex Theodosianus*, Jeronim (*Contra Vigilantium*), koji spominju srednodalmatinski otok Čiovo (*Boa, Bua*) kraj Tragurija. Egzegeza tih tekstova ponudit će zaključke o pripadnosti Čiova carskim, odnosno, državnim posjedima rimskoga razdoblja u srednjoj Dalmaciji.

Vlasta Begović, Ivančica Schrunk

MOGUĆA CARSKA VILA U UVALI VERIGE NA BRIJUNIMA

Pitanje administrativnog položaja antičkih Brijuna u odnosu na rimsku koloniju Polu nije do sada riješeno jer nema dokumentirane evidencije o tome. Mate Suić je u članku o carskoj fulonici, takozvanom „*Baphium Cissense Venetiae et Histriae*,“ dokumentiranoj u *Notitia Dignitatum*, argumentirano razradio tezu da su Brijuni bili u carskom posjedu u kasnoj antici. Na temelju toga je iznio mogućnost da su Brijuni mogli biti izuzeti iz pulskog teritorijalnog agera već puno ranije, tj. da nisu bili atribuirani koloniji ni prilikom njenog osnivanja u Cezarevo vrijeme.

Epigrafska i povijesna istraživanja, te studija amfora i tegula sa žigovima povezivali su gradnje vila na Brijunima, posebno maritimne vile u uvali Verige, sa rimskom senatorskom obitelji *Laecanii*, vlasnicima figline u Fažani. Pretpostavka da je obitelj *Laecanii* posjedovala Brijunsko otočje je posredno dokazana preko žigova na tegulama s njihovim imenima na Brijunima, koji nisu nađeni ni na jednom drugom lokalitetu. Postojanje carske vile na Brijunima, o kojoj je također pisao Suic povezano je s prelaaskom figline u Fažani u carsko vlasništvo u vrijeme Flavijevaca, što je dokumentirano žigovima na amforama. Postoji mogućnost da su i Brijuni u to vrijeme postali carski posjed, situacija koja je ostala do kasne antike.

Silvija Bekavac

POSTOLJE POČASNOG SPOMENIKA TITA FLAVIJA AGRIKOLE

Tit Flavije Agrikola obnašao je municipalnu službu u Saloni, Ekvu, Rideru i Splonumu, kao i jednu vojničku u X. legiji Gemini. Kako u znanstvenoj literaturi postoje brojne interpretacije i nedoumice vezane uz rekonstrukciju Agrikoline karijere, cilj ovog rada je, u svjetlu novih spoznaja, odrediti točan redoslijed obnašanja pojedinih funkcija, uz nezaobilaznu analizu samoga konteksta u kojem se podiže spomenik.

Ankica Bralić

LATINSKO I ROMANSKO U OPORUCI ZADARSKOG PRIORA ANDRIJE IZ 918. GODINE

Cilj je izlaganja primjenom metodologije ovjerovljene u istraživanjima srednjovjekovnog latinитета u Španjolskoj i Italiji prikazati stanje nominalne fleksije u Oporuci zadarskoga priora Andrije iz 918. godine. Naime, morfologija srednjovjekovnog latinитета u razdoblju koje prethodi afirmaciji reformiranog latinskog u romanskim područjima izvan izravna karolinškog utjecaja ne može se tumačiti samo niskom razinom latinske pismenosti, već i utjecajem ranoromanskog jezika čiji je nominalni sustav rezultat formalne redukcije i funkcionalnog preustroja. Tako se pisani srednjovjekovni latinski i govorni ranoromanski ne percipiraju kao dva odvojena idioma, već kao dva registra istoga jezika. U pisanom izričaju ti se sustavi prožimlju te romanska morfosintaktička rješenja sustavno prodiru u pisani latinski. Nedvojbeno se može zaključiti kako nije riječ o zamjeni padeža, već o utjecaju govornog na pisani izričaj.

Rajko Bratož

DIE SOG. DALMATINISCHE DYNASTIE UND DIE FRAGE DER VERSELBSTSTÄNDIGUNG DALMATIENS ZUR ZEIT DER UNGERGANGS DES WESTRÖMISCHEN REICHES

Ausgehend von der wichtigen kroatischen Studie (V. Posavec, *Dalmacija u vrijeme Marcellina i Julija Nepota* /Zusammenfassung: *Dalmatia in the time of Marcellinus and Julius*

Nepos, 2007), die eine erschöpfende Synthese der älteren Forschungen bringt, werden in unserem Beitrag besonders jene Fragen akzentuiert, die von verschiedenen Autoren in den letzten Jahren angeschnitten worden sind (D. Hennig, 1999; M. Kulikowski, 2002; J. Szidat, 2010; R. Bratož 2011; G. Zecchini 2015). Der Antritt der sog. dalmatinischen Dynastie ist eine typische Erscheinung der Krisenzeit im Weströmischen Reich, als in verschiedenen Teilen die autonomen, d.h. von der Zentrale nicht kontrollierten Gebiete auftraten (in Gallien, Hispanien, Noricum, Britannien usw.). Das römische Dalmatien fungierte für rund ein Vierteljahrhundert als de facto selbständiges Staatsgebilde, das sich in die diplomatischen und politischen Beziehungen mit dem Oströmischen- wie Weströmischen Reich eingliedern konnte. Im Vergleich mit den Usurpationen und Versuchen der Sezessionen im 3. und 4. Jh. weist der Beispiel Dalmatiens auf Besonderheiten hin.

(1) Nachdem Marcellinus als militärischer Befehlshaber in Dalmatien 454 (nach Kulikowski erst um 461) dem Kaiser den Gehorsam abgesagt hatte, hat er nicht den Kaisertitel usurpiert, um die Ansprüche auf die Herrschaft im Westen zu legitimieren, ebenso hat er keinen eigenen Kandidaten für den Kaisertitel nominiert, sondern begnügte sich mit der Macht in der eigenen Provinz. Eine ähnliche Stellungnahme ist bei den Heermeistern (römischer oder barbarischer Herkunft) anderenorts zu beobachten, z.B. in Afrika (Gildo im frühen 5. Jh.), in Thrakien (Vitalianus), in Kleinasien (Illus) usw. Nach dem gewaltsamen Tod Marcellins (468) übergang die Macht auf seinen Neffen Julius Nepos. Erst dieser hat bei der festen Unterstützung des Ostkaisers den Kaisertitel im Westen übernommen (474/5); nach dem Militärputsch 475 ist auch er nach Salona geflohen, wo er noch fünf Jahre als Kaiser des Westreichs regierte. Dabei erstreckte sich sein Regierungsgebiet freilich nur auf Dalmatien.

(2) Das Staatsgebilde war so stark und bedeutend, dass es in Einzelfällen als gleichwertiger Partner in Beziehungen mit Ost- und Westreich erschienen ist.

(3) Dalmatien hatte offensichtlich eine starke wirtschaftliche Basis, auf deren Grundlage es ein starkes Söldnerheer (vorwiegend aus Hunnen und Goten) und eine Militärflotte unterhalten konnte.

(4) Die dalmatinische Elite mit der ‚Dynastie‘ an der Spitze hat sich mit den aristokratischen Gruppen anderswoher gebunden; zur Zeit des Julius Nepos mit Norditalien (bes. Ligurien). In der Entscheidungsphase der Machtkampf war der Hauptgegner die aristokratische Gruppe aus Südpannonien mit Orestes und seinem Kreis, der den dalmatinischen Kaiser verdrängte.

(5) Mit Ausnahme des gallischen Kaisers Avitus, der nach dem Fall für eine recht kurze Zeit zum Bischof eingesetzt wurde, ist der dalmatinische Fall, als der abgesetzte Kaiser Glycerius – im Gegensatz zu den kanonischen Regeln – zum Bischof von Salona und damit zum Metropolit Dalmatiens erhoben wurde, ein einzigartiger Fall in der Kirchengeschichte der Spätantike. Er weist auf engen Verbindungen zwischen der Weltmacht und der Kirche in Dalmatien hin.

(6) Das Ergebnis der Diskussion über den Zeitpunkt des Verfalls des Weströmischen Reichs (476 oder 480) ist von der Priorität der Kriterien abhängig. Wichtiger als diese Debatte scheint uns die Frage sein, ob mit dem Sturz des letzten dalmatinischen ‚Herrschers‘ Ovida durch Odoaker 481 die dalmatinische ‚Selbstständigkeit‘ völlig vernichtet wurde bzw. ob irgendwelche ihre Relikten noch ‚weiter existierten‘.

Davor Bulić

PARS URBANA: UVJETI ŽIVOTA U KASNOANTIČKIM
ISTARSKIM VILAMA

U priopćenju su sistematizirani podaci o kasnoantičkim stambenim dijelovima izvan-gradskih građevina u pulskom i porečkom ageru. U Istri je od 4. stoljeća na znatnom broju primjera ovakvih građevina moguće pratiti proces „ruralizacije“, odnosno, degradacije ili nestajanja urbanih elemenata. Nasuprot tomu, arheološki podaci prikupljeni tijekom posljednja dva desetljeća, kao i reinterpretacija nekih starijih podataka, ukazuju da nije riječ o općoj pojavi koja bi teoretski bila primjenjiva na sve lokalitete ovakvog tipa u navedenom razdoblju. Zabilježen je i nastavak razvoja stambenih sadržaja koji su prema arhitektonskoj dekoraciji i sadržajima termalnih kompleksa usporedivi s *pars urbana* ranocarskog razdoblja. Klasični rimski način izvangradskog života traje tijekom čitava kasnog Carstva, ostrogotske i bizantske vladavine, sve do kraja 6. ili početka 7. stoljeća kada su u Istri nastupila turbulentna vremena koja su označila definitivni otklon od klasične civilizacije.

Nikolina Burica

NEOBJAVLJENI REZULTATI ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA
GRADSKOGA KANALIZACIJSKOG SUSTAVA U ANTIČKOM
ZADRU (IADER)

Rad nudi uvid u rezultate dosad neobjavljenih arheoloških istraživanja gradskoga kanalizacijskog sustava na zadarskom poluotoku u doba antike. Istraživanja je provodio Arheološki muzej Zadar tijekom posljednjih 30-tak godina, a nadovezuju se na istraživanja akademika Mate Suića i nadopunjuju dosada poznate podatke o smjeru pružanja mreže gradske kanalizacije.

Klara Buršić-Matijašić

GRADINSKA NASELJA – ČETRDESET GODINA NAKON
ANTIČKOGA GRADA

Gradine predstavljaju prepoznatljiv krajobrazni element istočne obale Jadrana. Civilizacijska su osnova za urbani razvoj prostora. Akademik Suić bio je, nakon drugoga svjetskog rata, među prvim znanstvenicima koji su se dotakli problema razvoja naselja u čijim su počecima većinom uvijek bile gradine. Suićeva poleogeneza od predurbane, protourbane i, konačno, urbane faze naselja na uzvisinama, nit je vodilja koju pratimo u posljednjih četrdesetak godina otkad je autor napisao tekst kao uvod u svoju knjigu *Antički grad – na istočnom Jadranu*.

Nikola Cesarik, Luka Drahotusky-Bruketa

NEOBJAVLJENI NATPIS III. KOHORTE ALPINACA S CECELE KOD DRNIŠA I PITANJE POMOĆNOG LOGORA U PETROVOM POLJU

Natpisi vojnika rimskih pomoćnih postrojbi s područja Petrovog polja povod su razmišljanjima mnogih autora o postojanju rimskog utvrđenja uključenog u liniju rimskih logora od Burnuma do Tilurija (tzv. »delmatski limes«). Trag na navedenom području ostavili su pripadnici četiriju pomoćnih postrojbi (*cohors I Lucensium, ala Claudia nova, cohors III Alpinorum, cohors I Belgarum*) zabilježenih dosad na ukupno osam natpisa. U priopćenju ćemo iznijeti uvid u problematiku odnosa rimske vojske na spomenutom prostoru kroz donošenje prijedloga ubikacije mogućega rimskog logora nedaleko od Kadine Glavice. Uz to, bit će predstavljen neobjavljeni natpis sa spomenom III. kohorte Alpinaca, pronađen davne 1911. na gradini Ceceli nedaleko od Drniša, koji se danas čuva u Arheološkom muzeju u Zadru.

Slobodan Čače

POČETAK PLINIJEVA OPISA ILIRIKA (NAT. HIST. III, 139) I LIBURNI

O početnom dijelu Plinijeva opisa Ilirika (*Nat. hist.* III, 139) postoje proturječna mišljenja. Smatra se da je taj dio teksta zapravo nedovršen zbog neusklađenosti podataka preuzetih iz raznorodnih vrela. Problematično je isticanje navoda o Liburnima ondje gdje bismo očekivali uvod u izlaganje o Iliriku i susjednim područjima. Ne raspolazući prikladnim izvorima za pregledni uvod, Plinije započinje Liburnima i povezuje ih s narodima poput Mentora, Himana i drugih – time upućuje na stanje koje prethodi nastanku pojma Ilirik. Opravdano je Suićevo mišljenje da je to još jedna reminiscencija na drevnu važnost Liburna. Plinijev izvor, pak, pripada učenoj književnosti kasnijeg Augustovog doba. Navod o Liburnima od Raše (*Arsia*) do Krke (*Titium*) trebalo bi relativizirati, jer bi pripadao istom eruditskom izvoru. Ostaje i dalje otvoreno pitanje etničke i/ili političke pripadnosti zajednica oko Kvarnera, pitanje koje valja rješavati daljnjim istraživanjima.

Martina Čelhar, Greg Zaro, Dario Vujević

NADIN – GRADINA: THE EVOLUTION OF CITY (Poster)

In 2015, the University of Zadar and University of Maine (USA) embarked on a collaborative research program to evaluate the urban transformation of Nadin-Gradina. Five units were excavated at the site to understand depth of deposits, chronology, and integrity of the archaeological record. The results suggest that, while Nadin was occupied intermittently for about 2000 years, the most significant physical transformation of the site occurred during Roman governance of Dalmatia.

Natalija Čondić

LIBURNSKI GROBOVI NA ZADARSKOM POLUOTOKU (Poster)

Martina Dubolnić Glavan, Miroslav Glavičić

*POSVETA CARSKOM NUMENU IZ PRIVLAKA KOD NINA:
ARHIVSKA I TERENSKA ISTRAŽIVANJA*

Početak 20. st. don Luka Jelić zabilježio je u terenski dnevnik da su kao spolija u kući Grbića u Privlaci uzidana dva ulomka počasne baze s djelomično sačuvanom posvetom carskome numenu (*Numini Imp. Caesaris...*). Podatke don Luke Jelića autori uspoređuju s topografskim podatcima koji su prikupljeni terenskim istraživanjima provedenim tijekom 2012. godine u Privlaci kod Nina. Posvetu carskome numenu u Privlaci autori sagledavaju u kontekstu manifestacija carskoga kulta u municipiju Enoni, ali i šire, u Gornjem Iliriku/Dalmaciji.

Tomislav Galović

LATINSKA EPIGRAFIČKA BAŠTINA ROGOVSKE OPATIJE

Latinska epigrafička baština zauzima iznimno važno mjesto u natpisnom korpusu srednjega i novoga vijeka jadranskoga područja. Stoga kao velika cjelina zaslužuje poseban tretman, obradu, konzerviranje, katalogiziranje i publiciranje. Na izabranim natpisima prikazat ćemo najvažnije iz srednjovjekovne latinske epigrafičke baštine Rogovske opatijske (prvotno samostan Sv. Ivana Evanđelista u Biogradu, potom Sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu kod Tkona na otoku Pašmanu) te ćemo zamijetiti stupanj obrađenosti te vrijedne baštine – arhiva u kamenu (*saxa loquuntur*), ali i razilaženja u nekim tumačenjima. Uz nešto kasnije glagoljičke natpise to benediktinsko sakralno zdanje na Čokovcu sačuvalo je iznimno vrijedne latiničke epigrafičke spomenike zreloga srednjovjekovlja. Posebice do izražaja dolaze natpisi (Čokovac, Rogovo, Gorica, Sv. Filip i Jakov) koje je dao postaviti najznačajniji opat te redovničke zajednice Petar II. Zadranin (1364. – 1382.) i koji je s pravom nazvan: *abbas dignissimus Petrus de Iadra*. Nakana je, pak, interdisciplinarnim putem tu spomeničku baštinu – jedine i danas živuće muške redovničke zajednice koja se može podičiti ranosrednjovjekovnim statusom kraljevskoga samostana (*monasterium regale*) – predstaviti i učiniti pristupačnom znanstvenicima različitih područja, ali i svima koji su za nj zainteresirani.

Vedrana Glavaš, Miroslav Glavičić

*GRADINA DRVIŠICA – PRILOG POZNAVANJU KULTURNOG
KRAJOLIKA PODVELEBITSKE PRIMORSKE PADINE* (Poster)

Arheološki lokalitet Drvišica u Karlobagu kompleksno je nalazište koje čine prapovijesna gradina i nekropola, antičko naselje, kasnoantička utvrda, ranogotička crkva

sv. Vida te ostaci ceste Terezijane. Autori će u radu prikazati rezultate istraživanja Drvišice, koji su znatno pridonijeli razumijevanju kulturnog krajolika podvelebitske primorske padine te konteksta naseljavanja tog područja, čiji je kontinuitet moguće pratiti od željeznog doba.

Ivo Glavaš

KONZULARNI BENEFICIJARIJI I FRUMENTARIJI U BURNUMU

Nakon odlaska legijâ i utemeljenja municipija u Burnumu, najkasnije u Hadrijanovo doba 138. godine, natpisi aktivnih legionara pronađeni u Burnumu svode se na pripadnike ureda namjesnika provincije Dalmacije: konzularne beneficijare i frumentarije. Konzularni beneficijari su u Burnumu boravili u zasebnoj stanici s pripadajućim svetištem, kako je to uobičajeno već od 2. stoljeća u nekim provincijama Rimskoga Carstva. Na temelju jednog od natpisa konzularnih beneficijara iz Burnuma moguće je raspravljati o poziciji stanice sa svetištem koja je, analogno arheološkim podacima iz istraženih stanica na germanskom limesu i u Sirmiju, bila u neposrednoj blizini, ali izvan obrambenih bedema nekadašnjega legijskog logora. Pažljivom epigrafskom analizom natpisâ na sačuvanim žrtvenicima konzularnih beneficijara iz Burnuma, potaknut ćemo raspravu o tome iz kojih legija s dunavskog limesa su došli i kakva je njihova zastupljenost u okvirima ureda namjesnika provincije Dalmacije. Pronalazak natpisa jednog frumentarija u Burnumu ponovno otvara pitanje njihove funkcije u principatu, jer se čini da su u Burnumu upravo oni bili nadležni za nadzor opskrbe koja je iz skardonitanske luke išla prema Burnumu i dalje na panonski limes. Iako je u suvremenoj historiografiji i arheologiji funkciju frumentarija tijekom principata uobičajeno dovoditi u vezu samo s kurirskim poslovima po provinciji i između provincija i Rima (*Castra Peregrina*), ipak postoje epigrafski dokazi da su se i nakon 1. stoljeća frumentariji bavili poslovima opskrbe žitom, kako kaže naziv njihove funkcije nastao u republikanskom periodu.

Smiljan Gluščević

NOVI PRILOZI O GOSPODARSKOM POGONU U MULINAMA

Prošlo je pedeset godina od završetka istraživanja velikoga gospodarskog objekta u Mulinama na otoku Ugljanu. Tijekom proteklih petnaestak godina niz novih informacija rezultat je kako dijelom obavljenih geofizičkih istraživanja, tako i saznanja dobivenih kratkim podmorskim istraživanjem, ali i drugim obližnjim arheološkim nalazima. Na osnovi svega moguće je dopuniti i dobiti kompleksniju sliku sklopa arhitektonskih ostataka, ali i vremena nastanka i trajanja toga najvećeg istraživnog gospodarskog sklopa u Dalmaciji.

Smiljan Gluščević
*ISTRAŽIVANJE LOKALITETA GOSPODSKA GOMILA
NA OTOKU UGLJANU*

Tijekom 1998. godine, u sklopu aktivnosti *Task Force* Hrvatske matice iseljenika, obavljani su petnaestodnevni radovi na lokalitetu Gospodska gomila smještenom 1 km istočno od gospodarskog kompleksa u Mulinama na otoku Ugljanu. Nakon krčenja šume pokazali su se obrisi relativno velikog objekta – *villa maritima* – koji je imao i manju pripadajuću luku. Nalazi ostataka arhitekture omogućili su dobivanje osnovne tlocrtne dispozicije, dok su nalazi grobova ukazali na moguće vrijeme prestanka upotrebe. Čitav objekt valja sagledati i iz rakursa ranijih nalaza koje još krajem 19. stoljeća spominje don Frane Bulić.

Smiljan Gluščević, Nikolina Stepan
PODMORSKI NALAZI U MULINAMA NA OTOKU UGLJANU

Podmorska istraživanja, u trajanju od samo nekoliko dana, poduzeta su 1998. godine unutar nekoliko manjih sondi u plitkom moru ispred gospodarskog kompleksa u Mulinama na otoku Ugljanu. To su prva takva istraživanja na otoku Ugljanu kojima je dobiven uvid u osnovnu stratigrafiju. Ona je, uz to, pružila jasniju sliku o vrsti, provenijenciji i kronologiji materijala koji je stizao u luku, a bitno je nadopunila saznanja o nastanku i vjerojatnom prestanku upotrebe gospodarskog kompleksa kojemu je pripadala.

Hrvoje Gračanin
JUSTINIJAN I. I TAKOZVANI LIMES MARITIMUS

Hipoteza o takozvanome morskom limesu, osmišljena da opiše mrežu pomorskih utvrda na obali i otocima istočnoga Jadrana u justinijansko i postjustinijansko doba, postala je jednim od toposa u hrvatskoj historiografiji kasne antike. Pokojni profesor Mate Suić bio je jedan od njezinih najistaknutijih predlagača. Nedavno je ta hipoteza osporena. Cilj izlaganja je predstaviti tu hipotezu i iznova razmotriti dokaze za koje se smatralo da joj idu u prilog. Namjera je ponuditi nove poglede i izostaviti navedenu hipotezu iz repozitorija tekuće historiografske terminologije. To ne znači da stvaranje mreža pomorskih utvrda na istočnom Jadranu, u vrijeme Justinijana I. i kasnije, nije bilo sustavan i kontinuirani trud, nego ono nije u prvom redu uključivalo svrhu vojne obrane, što termin *limes* podrazumijeva, nego je radije služilo svrsi plovidbe i donekle je moglo imati funkciju zbjega.

Miroslav Granić

PETRO FALETRO COMITE COEPTA FVIT VRBS 1443.

Akademik Mate Suić bavio se gradovima na istočnojadranskoj obali od antike do srednjega vijeka. Već davne 1975. godine na znanstvenom je skupu posvećenom životu i djelu našeg istaknutog renesansnog majstora, Jurja Dalmatinca, pozornost usmjerio na problem urbanizma grada Paga koji je *ex nihilo*, prema unaprijed zacrtanom urbanističkom planu, podignut u drugoj polovici 15. stoljeća. Svome Pagu, gradu u kojemu je proveo dobar dio godina svoga života, Suić se često vraćao posvetivši dio znanstvenog opusa raznim problemima iz starije i novije povijesti, posebno nezaobilaznu i jedinu znanstvenu monografiju objavljenu 1953. godine. Autor ovog izlaganja obrađuje dosad neobrađeni natpis iz 1443. godine, uklesan na kamenu, koji izravno posvjedočuje povijesni događaj iz 1443. godine – utemeljenje grada Paga. Natpis s imenom i grbom paškoga kneza Petra Faliera, koji je imao čast postaviti kamen temeljac, kratak je i jezgrovit. U jednoj rečenici na latinskom jeziku ovjekovječen je taj, za Pag važan, povijesni događaj. Uz natpis autor analizira i javnu ispravu, svjedočanstvo toga događaja 18. svibnja 1443, koju možemo smatrati paškim rodnim listom.

Mato Ilkić, Dejan Filipčić

RANOREPUBLIKANSKI NUMIZMATIČKI NALAZI IZ JUŽNE
LIBURNIJE

Akademik Mate Suić prvi donosi podatke o jednom ranorepublikanskom numizmatičkom nalazu koji potječe s Bribirske glavice. To je dosad jedini objavljeni poluuncijalni semis iz južne Liburnije. Izliven je u Luceriji između 214. i 212. godine prije Krista (RRC 43/2a). Međutim, s brojnih gradina u sjevernoj Dalmaciji potječe raznovrsna numizmatička građa koja dosad nije bila publicirana. To su, primjerice: *aes rude*, *aes signatum*, *aes grave* i uncije. Među inim, zastupljeni su i ranorepublikanski prekovi sirakuškog novca, za sada jedinstveni nalazi u sjevernoj Dalmaciji. Osim za cjelovitije poznavanje numizmatičke topografije, sva navedena svjedočanstva važna su i za bolje sagledavanje najstarije uporabe sredstava plaćanja u južnoj Liburniji.

Ivana Jadrić-Kučan

NEKOLIKO CRTICA O PROŠLOSTI GRADA GROBNIKA U
ANTIČKO DOBA

Naselje Grad Grobnik smjestilo se sjeverozapadno od Rijeke na nadmorskoj visini od 455m, na strateški važnom položaju između lijeve obale Rječine i plodnoga Grobničkog polja. Pod tim imenom prvi se put spominje u znamenitom Vinodolskom zakoniku iz 1288. godine Iako je ime naselja tek tada prvi put zabilježeno, arheološki ostatci pokazuju kako se na ovom prostoru živjelo već od prapovijesnih vremena, preko antike, srednjeg vijeka, kada su na vrhu samog naselja, 1225. godine, krčki knezovi Fran-

kopani sagradili Kaštel, utvrdu trokutastog oblika. Položaj samog Kaštela na krajnjem sjeverozapadnom dijelu naselja najvjerojatnije je doveo do uništenja arhitekture iz starijih razdoblja, zbog čega se o naselju ranije ništa ne zna. Stoga ćemo priopćenjem, na temelju analize arheološkog materijala s tog prostora, predstaviti važnost Grada Grobnika u antičko doba.

Nikola Jakšić

AGER ANTIČKOG I RANOSREDNJOVJEKOVNOG ZADRA

Ana Jordan Knežević

PREDROMANIČKA OBNOVA RANOKRŠĆANSKIH CRKAVA U OKOLICI ZADRA

U izlaganju se raspravlja o ulomcima crkvenoga kamenog namještaja i arhitektonske dekoracije koji posvjedočuju predromaničku obnovu ranokršćanskih crkava u okolici Zadra. Pritom će biti donesena jedinstvena tipološko-stilska analiza, u koju su uvršteni najznačajniji kameni spomenici, od ograda svetišta do sarkofaga i ciborija. S posebnim će osvrtom biti razmatrane one crkve koje su nastale tijekom kasne antike u važnim ruralnim središtima, a početkom srednjega vijeka bile su sastavnim dijelom hrvatskoga područja te su bile obnovljene kao privatne bogomolje. Na temelju komparativne analize pronađenih spomenika, ali i ostalih važnih čimbenika, u izlaganju će biti iznesena nova zapažanja o njihovoj obnovi. Također, bit će razmatrani i utjecaji koji su se iz bizantskoga Zadra širili u njegovu okolicu, a prepoznaju se i u lokalnim kamenoklesarskim radionicama s početka srednjega vijeka.

Miljenko Jurković

RANOSREDNJOVJEKOVNA FORTIFICIRANA NASELJA U ISTRI

U posljednjem poglavlju knjige *Antički grad na istočnoj obali Jadrana* Mate Suić otvorio je pitanje koje nitko nikad niti prije niti poslije nije gotovo niti htio otvoriti – pitanje transformacije grada u kasnoj antici i ranome srednjem vijeku, ili, još teže pitanje – osnivanje novih gradova u kasnoj antici i ranome srednjem vijeku. Prihvaćajući izazov potpuno novog istraživačkog procesa, ovdje će biti predstavljeni nastanak i razvoj gradova u ranome srednjem vijeku, na jednom malom području, Istri, koji će obilježiti karolinška osvajanja. Raspravit će se teritorijalna organizacija Istre u karolinško doba, politički, diplomatski i fizički razlozi uspostavljanja fortificiranih naselja prilikom osvajanja Istre, kao i njihova teritorijalna mikrotopografija.

Sonja Kirchhoffer

PROSTORNA TERMINOLOGIJA S NINSKOG NATPISA CIL 3, 14322, 04

U radu se analizira ninski natpis (CIL 3, 14322, 04) pri čemu se najviše pozornosti posvećuje upotrijebljenoj prostornoj terminologiji i njezinu značenju. Uz razmatranje tri prostorna termina (*taberna, pergula, menianum*) zabilježena na njemu, usporedit ćemo ga s dva natpisa iz Pompeja (CIL 4, 138; CIL 4, 1136) na kojima se također spominje prostorno nazivlje. Cilj je rada ukazati na to da je upotreba navedenih naziva u antičkom Ninu bila odraz rane i intenzivne romanizacije u kojoj su oni korišteni u javnoj, a onda zasigurno i privatnoj gradnji. Takvi su nalazi izuzetno rijetki, što povećava značenje ninskoga natpisa. Zahvaljujući tome možemo ga smjestiti uz "bok" spomenutoj pompejanskoj epigrafskoj baštini.

Marija Kolega, Mate Radović

NOVE SPOZNAJE O URBANIZACIJI ANTIČKE ENONE

U vrijeme rimske prevlasti liburnska Enona doživjela je radikalne urbanističke promjene, koje su arheološki istražene tijekom zadnjih 20-ak godina unutar gradskog areala. Ostaci zidina iz rimskoga doba otkriveni su istočno od današnjih Donjih i sjeverozapadno od Gornjih vrata. Zidine su imale gradska vrata: južna, s kvadratnim kulama, otkrivena u zoni ispred Donjih, te ona u osi Gornjih vrata, također s kulama. Time je Enona bila povezana s ostalim regionalnim cestama, od kojih su svakako najznačajnije one koje su vodile prema Jaderu i Ravnim kotarima, kao i pravci lokalnoga značenja unutar područja teritorijalne zajednice (prema Zatonu, Privlaci i Viru). Unutar otočića evidentirane su glavne i brojne sporedne gradske komunikacije, koje pokazuju prerastanje iz protourbane (liburnske) u urbanu (rimsku) graditeljsku fazu. Time su dobivene sasvim nove spoznaje o urbanizaciji antičke Enone, koje potvrđuju ovisnost o morfologiji urbanog areala naslijeđenog iz predrimskoga doba. Navedenim istraživanjima promijenjena je i dosadašnja slika razvoja Nina u antičko doba, koja u pojedinim elementima znatno odudara od dosadašnjih objava temeljenih prvenstveno na radovima Mate Suića.

Jana Kopáčková

MASLINOVO ULJE I VINO U RIMSKOJ DALMACIJI

Obalno područje istočnoga Jadrana bilo je vrlo prikladno za uzgoj maslina i grožđa. Tijekom prvih desetljeća nakon rimskih osvajanja čitav je obalni pejzaž bio pretvoren u ekonomski bogate jedinice – *villae rusticae*. U nekima od tih vila nađeni su dokazi proizvodnje maslinova ulja i vina. Među arheološkim dokazima ove važne zemljoradničke proizvodnje nisu samo soba za prešanje s različitom opremom (mlin za voće, sprava za tiještenje), nego i skladište gotovih proizvoda (*cella olearia / vinaria*). U ovom će izlaganju biti predstavljena karta širenja svih poznatih rimskih lokaliteta vezanih uz proizvodnju maslinova ulja i vina od 1-6. stoljeća između rijeke Raše (*Arsia*) u Hrvat-

skoj, na sjeveru, i grada Lješa (Lissos) u Albaniji, na jugu, uključujući i današnju Bosnu i Hercegovinu. Navedena karta opovrgava starije teorije o niskoj razini proizvodnje maslinova ulja i vina u Dalmaciji.

Sineva Kukoč, Martina Čelhar

NADIN – STRUKTURA LIBURNSKE NEKROPOLE

Sadržajno oskudne arheološke izvore za sustavnu analizu liburnskih nekropola svih tipova kvalitativno vidno obogaćuju nova arheološka istraživanja nekropole na ravnome u Nadinu (*Nedinum*). Bila je izgrađena uz prapovijesnu i kasniju komunikaciju koja je vodila u gradinsko liburnsko naselje *Nedita*, odnosno, rimski municipij. Na nekropoli su ustanovljene dvije osnovne kulturno-vremenske faze – liburnska i rimska, budući da je rimska nekropola bila podignuta nad liburnskom iz željeznog doba. Štoviše, u Nadinu je otkrivena prostorna struktura obiju nekropola. Otkriće prostornoga koncepta liburnske nekropole „na ravnome“, i to u dodiru s planiranim rimskim shemama, najveća je novina istraživanja u Nadinu te, stoga, i prilog poznavanju autohtonog i romaniziranog kulta mrtvih u Liburniji.

Bruna Kuntić-Makvić

NASELJA I RESURSI: RAZVITAK U SJENI AUTONOMNOG GRADA

Autonomni grad kao sjedište vlasti nad dodijeljenim teritorijem oblik je preko kojega je rimska država organizirala i ostvarivala svoje funkcije. Kolonije i municipiji odavna se smatraju ishodištem romanizacije, odnosno snažnim prijenosnikom opće, rimske civilizacije u posebno lokalno okruženje. Najviši rang, a time i najjači unos rimskih civilizacijskih tekovina dobivala su mjesta na gospodarski i strateški značajnim položajima koja su raznim mogućnostima za probitak privlačila mnogo pojedinačnih nositelja rimskog i italčkog građanskog prava i prije dodjele municipalnog ranga. U najvećem broju primjera to su stara, domaća naselja čiji su se stanovnici koristili prednostima njihova položaja daleko prije dolaska Rimljana.

Na teritoriju kojim se iz tih mjesta u rimsko doba širio romanizacijski utjecaj postojala su također od davnine manja naselja koja su se u rimskom sustavu našla podređena rano povlaštenim autonomnim gradovima. Njihov razvitak u sjeni gradova poput Jadera u rimskoj provinciji Dalmaciji ili Siscije u rimskoj provinciji Panoniji tekao je različito, ovisno o resursima kojima su raspolagala. Izjednačavanje slobodnih državljana Rimskog Carstva u građanskim pravima i dužnostima 212. godine u načelu je izbrisalo razlike u položaju građana starih municipaliteta i stanovnika u njihovom okruženju. No, da bi se moglo ocijeniti kolika je to stvarno bila promjena, valja prema raspoloživim izvorima pratiti razvitak subordiniranih naselja u međuvremenu, od dolaska pod rimsku vlast.

Razmatraju se primjeri liburnskog naselja na Bribirskoj glavici i kolapljanskog u Topuskom.

Anamarija Kurilić, Berislav Štefanac

ŽRTVENIK POSVEĆEN FAUSTINI, NEDAVNO NAĐEN U ZADRU

Glavna tema ovog izlaganja rimski je žrtvenik posvećen carici Faustini nađen 2014. tijekom građevinskih radova novoga kanalizacijskog sustava na Liburnskoj obali u Zadru (antički Jader), smještenog unutar zaštićene gradske jezgre koja zahtijeva stalno arheološko nadgledanje u izvedbi djelatnika Muzeja antičkog stakla. Dodatna zaštitna arheološka istraživanja poduzeta su u veljači i ožujku 2015. te su omogućila bolji uvid u kontekst nalaza žrtvenika, kao i u nabavku novih dokaza o gradskome razvoju sjeveroistočnog dijela zadarskog poluotoka. Stoga će autori predstaviti detaljnu analizu spomenutog zavjetnog žrtvenika, kontekst u kojem je nađen i koji uključuje druge ondje nađene antičke epigrafske i arhitektonske nalaze, te će također predstaviti sveukupnu važnost ovih nalaza za shvaćanje urbanoga razvoja antičkog Jadera.

Maurizio Levak

IZ POVIJESTI PROUČAVANJA PROCESA KASTRIZACIJE NA ISTOČNOJ JADRANSKOJ OBALI

Mate Suić je u knjizi *Antički grad na istočnom Jadranu*, u poglavlju o kasnoantičkim inovacijama, naglasio važnost procesa kastrizacije za razumijevanje kasnoantičkih preobrazbi istočnojadranskih gradova, ali i teritorija u cjelini. Njegove kratke, ali jasne odrednice postupno su potaknule interes za daljnja istraživanja koja su posljednjih desetljeća produbila poznavanje toga procesa, ali i otvorila nova pitanja. Na prijelazu iz kasne antike u rani srednji vijek došlo je do redefiniranja temeljnih značajki grada i njegova odnosa prema izvangradskom prostoru, zbog čega je proučavanje kastrizacije od velikoga značenja za razumijevanje preobrazbe antičkih gradova, kao i novonastalih kasnoantičkih naselja, u srednjovjekovni grad.

Hrvoje Manenica

NOVOVJEKOVNI NALAZI S POLJANE ŠIME BUDINIĆA U ZADRU

U veljači 2011., na Poljani Šime Budinića u Zadru, Arheološki muzej Zadar proveo je istraživanja koja je vodio dr. sc. Jakov Vučić. Prostor je to istočnoga dijela zadarske gradske jezgre, koji se nalazi između crkve sv. Šime na sjeveroistoku te Kneževe i Providurove plače na jugozapadu. Tom poljanom prolazi glavna gradska komunikacija koja se nastavlja na Široku ulicu (Kalelarga). Ovom je prilikom pronađen stambeno-gospodarski objekt koji je imao dvorište ograđeno suhozidom s jugoistočne strane. Tlocrtno objekt odgovara onom koji je prikazan na gradskoj maketi iz 16. stoljeća. S lokaliteta potječe obilje stolne glazirane i grube kuhinjske keramike iz kasnoga srednjeg i novoga vijeka, koja je pronađena u otpadnoj jami. U priopćenju će biti interpretirani arhitektonski arheološki ostatci, kao i sadržaj otpadne jame i sitni arheološki nalazi.

Emilio Marin

HABENT SUA FATA: SALONA, NARONA, MURSA

Možemo se zapitati kako su povjesničari, ili arheolozi, proučavali, istraživali, razumjeli i protumačili urbanu baštinu kasne antike. Salona i Mursa dva su grada, u Dalmaciji i Panoniji – dva primjera (mediteranski i kontinentalni) za sudbinu religija i njihovih kulturnih mjesta, kao i za naše poznavanje društva, preživljavanja ili sukoba poganstva i kršćanstva. Naronu je treći grad, na jadranskoj obali, kojem do novijih iskopavanja, uglavnom, uopće nije bila poznata srednjovjekovna povijest. Istraživanje, na temelju zbornika natpisa iz 4. stoljeća u Saloni, pokazuje izazove epigrafije: predkonstantinske, konstantinske i postkonstantinske. Međutim, istraživanje zbornika latinskih natpisa sa zapadne salonitanske nekropole *Hortus Metrodori* pokazuje sasvim različit primjer u odnosu na druga salonitanska groblja, budući da na njemu ukopi kršćana nisu bili u značajnijoj mjeri zastupljeni kao što su bili na ostalim grobljima, koja su zato i postala kršćanska. Mursa je nestala mnogo prije negoli dva jadranska grada, a povoljni prometni pravci, konkretno zapad-istok (putevi koji su prema njoj vodili od Italije ili Galije prema Istoku) i sjever-jug (taj se, pak, konkretizira u odnosu Jadran-Dunav) nisu bili u mogućnosti osigurati joj spas.

Jelena Marohnić

INSTITUCIJE SREDNJOJADRANSKIH POLISA U EPIGRAFSKIM IZVORIMA

Od brojnih elemenata uređenja grčkoga grada, u srednjoadranskim je polisima potvrđena tek nekolicina, većinom u epigrafskim izvorima. Bit će izložen pregled ustanova Ise i Fara te natpisa na kojima su potvrđene. Posebna će se pažnja posvetiti diferencijaciji parskih i farskih ustanova zabilježenih na farskim natpisima koje u domaćoj literaturi nisu uvijek jasno razlučene. Pojedine će se institucije potom definirati na temelju istodobnih analogija iz epigrafske građe grčkoga svijeta i uz pomoć literarnih izvora.

Dražen Maršić

STUBCI S PROTOMAMA JUPITRA AMONA I GORGONE IZ ZADRA I NJIHOV ARHITEKTONSKI KONTEKST

S ikonografske i funkcionalne točke gledišta stubci s protomama Jupitra Amona i Gorgone najinteresantniji su elementi skulpturalne dekoracije foruma antičkog Jadera. Njihov arhitektonski kontekst ni do danas nije nedvojbeno razjašnjen. Zaslužni istraživač foruma u Zadru, Mate Suić, isprva je smatrao da su stajali unutar čeone balustrade kapitolijskoga hrama. Iako su danas upravo tako prezentirani, navedenu pretpostavku demantira nekoliko tehnoloških detalja izrade. Moguće je da ih je s vremenom postao svjestan i Suić, koji je naknadno promijenio mišljenje i stubce pripisao „gornjoj balustradi“ severske bazilike. Takvu mogućnost negiraju, međutim, stilski razlozi, a

napose usporedba s mlađom skupinom foramskih stubaca ukrašenih protomama Pana i Dioniza. Zanimljivo je da Suićevo potonje mišljenje u nekim tekstovima prati crtača dokumentacija koja stubce zapravo prikazuje unutar trijema foruma. Iscrpna analiza načina na koji su stubci izrađeni, instalacije vidljive na gornjoj i stražnjoj strani te komparativni primjeri iz rimske arhitekture pokazuju da su nesumnjivo stajali unutar strukture galerije (lođe).

Ivan Matijašić

PSEUDO-SKILAK I GEOGRAFIJA JADRANSKE OBALE

Godine 1955. Mate Suić objavio je rad o opisu dalmatinske obale u tzv. Pseudo-Skilakovu *Periplu* ("Istočna obala Jadranska u pseudo Skilakovu Periplu"). Predložio je neke zanimljive (i diskutabilne) hipoteze o autorstvu i sastavu toga grčkog geografskog djela. Međutim, njegov su esej uglavnom ignorirali u kasnijoj klasičnoj znanosti. U ovom radu predložit ću filološko i povijesno preispitivanje Suićevih zaključaka u svjetlu kasnijih studija posvećenih Pseudo-Skilaku, od Perettijeva djela *Il periplo di Scilace* (1979) do Shipleyeva nedavnog izdanja (2011). Cilj mi je pokazati da je Suićev esej bio zapušten i ignoriran, iako je utemeljen na ispravnim arheološkim i filološkim argumentima.

Robert Matijašić

ANTIČKI GRAD I SELO NA ISTOČNOM JADRANU

Odnos antičkoga grada i seoskoga područja koje mu je pripadalo česta je tema historio-grafsko/arheoloških promišljanja. Primjeri gradova na istočnom Jadranu pružaju obilje materijala za nadogradnju programatskih tekstova u kojima je Mate Suić od sredine 1950-ih postavio problem i ponudio niz rješenja i hipoteza. One se ravnopravno temelje na regionalnoj stvarnosti i podacima iz šireg konteksta sredozemnog svijeta. Na pitanja odnosa grada i sela u antici ne mogu se dati jednoznačni odgovori koji bi vrijedili za čitavo područje grčke, odnosno rimske civilizacije, no svaki regionalni kontekst, pa tako i istočnojadranski, predstavlja niz činjenica koje se mogu primijeniti i u drugim situacijama. Problem odnosa antičkoga grada i seoskoga područja pitanje je ne samo arheologije i historiografije, nego i gospodarske povijesti, sociologije antičkoga društva i drugih područja, polja i grana znanosti.

Ivan Matijević

DALMATINSKI FRUMENTARIJI

Iz svake legije u svojoj provinciji namjesnik je birao frumentarije od kojih su dvojica poslana na službu u Rim, a jedan u njegov ured. U Rimu su imali vlastiti logor i bili organizirani u posebnu postrojbu s vlastitom hijerarhijom i časnicima. Primarna zadaća frumentarija tijekom principata bila je prenošenje informacija između cara i namje-

snika. Također su djelovali kao careva tajna služba, što je podrazumijevalo unutarnju špijunažu, provođenje uhićenja i pratnju zatvorenika na suđenje u Rim te izvršavanje atentata. Služili su u cestovnim postajama u unutrašnjosti provincija, nadzirali kamenolome, rudnike i neke građevinske pothvate. O dalmatinskim frumentarijima svjedoče četiri natpisa od čega su dva posvetna iz Metuluma i Burnuma. Međutim, od iznimne vrijednosti za poznavanje navedene službe i načina napredovanja u okviru njezina numera u Rimu jedan su građevinski i jedan nadgrobni natpis centuriona frumentarija iz Salone.

Mirjana Matijević Sokol
KAKO ČITATI POVIJESNE ZAPISE?

Epigrafski spomenici, diplomatski dokumenti, narativni zapisi pisana su povijesna vrela koja donose vrijednosno različite podatke iz vremena kada su nastala ili o vremenu ranije. Epigrafski spomenici vrela su prvoga reda jer su uglavnom svjedoci svoga vremena. Njih se „iščitava“ metodama arheologije, paleografije i filologije. Diplomatski su zapisi specifični te je diplomatika kao znanstvena disciplina definirala znanstvenu metodu koja podrazumijeva više interdisciplinarnih pristupa. Narativima se pristupa na više načina uzimajući u obzir okolnosti, mjesto, vrijeme nastanka, žanr, a u vrednovanju ponuđenih podataka bitno je razumjeti, odnosno, dekodirati poruku autora unutar njegova djela. M. Suić je u svom znanstvenom radu ponudio nekoliko rješenja za epigrafske spomenike i narativne spise srednjega vijeka koje držimo vrijednim metodološkim doprinosom, jer su primjenjivi i na druge situacije. Odnosi se to na tumačenje riječi *Družak*, oblika *compsit*, izričaja *excurrit Yader* te na ubikaciju *Stridona*.

Salmedin Mesihović
*AQUAE... PRIMJER RIMSKOG URBANIZMA NA PODRUČJU
DANAŠNJEG SARAJEVA*

Na području današnjeg sarajevskog kantona, nakon odumiranja desitijatske peregrinske *civitas*, nastala je, postojala i razvijala se municipalna jedinica *Aquae*. Urbano i upravno središte te municipalne jedinice, koja se na epigrafskim spomenicima titulira kao municipij, kolonija i *res publica*, nalazilo se na području današnjeg sarajevskog naselja Ilidža (riječ potječe od turskoga naziva za Toplice, Banje). Pored toga središnjeg naselja, dosadašnja arheološka istraživanja pokazuju i niz manjih gravitirajućih naseobina, sela, putnih stanica i poljoprivrednih kompleksa. Poznata su čak i imena pojedinih visokih dužnosnika, kao i lokalnih posjednika, iz kojih bi se mogao donijeti zaključak da je riječ o domaćoj, romaniziranoj ilirsko-desitijatskoj eliti, a ne doseljenicima iz Italije. Istraživanja rimskoga grada *Aquae*, kao i njegova municipalnog agera, koja je započeo još Artur Evans 1875. godine, još uvijek nisu utvrdila eventualni kontinuitet urbanog središta s nekim ranijim domorodačkim naseljem, iako postoje indicije za takvu teoriju. Grad *Aquae* imao je značajnu komunikacionu vrijednost za rimski svijet, posebice jer je kroz njega prolazila cesta koja je najkraćim putem povezivala jadransko primorje s

rudnicima srebra u srednjem Podrinju, kao i Sirmijem i Singidunumom. Uz to, *Aquae* su bile i toplice, a sudeći po nekim nalazima imale su i određenu religijsku simboličku vrijednost. Završetak egzistencije grada *Aquae* još uvijek je nepoznat i kreće se od gotskih napada s kraja 4. i početka 5. stoljeća pa sve do avaroslavske najezde i naseljavanja. Još uvijek je nepoznata i eventualna konekcija toga grada s romanskim ranosrednjovjekovnim naseljem Katera, koje se nalazi samo par kilometara udaljeno od Ilidže.

Dino Milinović

POGANI ILI KRŠĆANI? PROBLEMI U INTERPRETACIJI RIMSKIH PREDMETA OD SREBRA

Rimsko luksuzno posuđe od srebra, poglavito veliki ukrašeni pladnjevi iz razdoblja kasnoga Carstva oduvijek su postavljali zanimljiva pitanja pred istraživače koji su primijetili znatne razlike u odnosu na posuđe iz ranijih stoljeća: njihovu veličinu, težinu i ikonografiju. Koja im je bila namjena? Tko su bili njihovi vlasnici i što su predstavljali u društvu kasnoga Carstva? Još uvijek ne možemo precizno odgovoriti na većinu tih pitanja. Jedna freska u Pompejima upućuje na funkciju stolnog servisa, što potvrđuju i nalazi pojedinih ostava. Ali, takvu je namjenu teško pripisati reprezentativnim primjercima kao što su Teodozijev misorij u Madridu ili Decenalijski pladanj cara Konstanta. Ti su predmeti sasvim sigurno bili carski darovi (*donativa*), distribuirani povodom velikih obljetnica ili značajnih pobjeda. Koncentracija nalaza u sjevernim provincijama i duž granica upućuju na to da je vojska pritom imala važnu ulogu i da intenzitet takve prakse odgovara „mehanizmu središnje političke kontrole“ u kasnome Carstvu. Danas predmeti od srebra, poglavito veliki, bogato ukrašeni pladnjevi, zauzimaju važno mjesto u povijesti rimske umjetnosti. Istraživanja su sve više usmjerena na njihovu ikonografiju i društvenu ulogu slike u kasnome Carstvu, u prvome redu njezinu važnost u afirmaciji specifičnih rimskih vrijednosti i načina života. Zanimljiva je činjenica da u okviru takvih nastojanja nije bilo mjesta za elemente kršćanske ikonografije, premda je Carstvo nakon 313. godine bilo čvrsto u rukama kršćanskih monarha.

Feđa Milivojević

ZAPOVJEDNIŠTVO APIJA KLAUDIJA CENTONA U ILIRIKU

Apije Klaudije Centon, tada već iskusni zapovjednik, godine 170. prije Krista poslan je u Ilirik zbog bojazni da će kralj Gencije zaratiti protiv Rima. U Livijevim podacima na ovoj je dužnosti bio sve do 168. godine prije Krista i početka posljednjega ilirskog rata, kada ga je smijenio, u našoj literaturi puno poznatiji, Lucije Anicije Gal. U Livijevim osvrtima na Klaudijeve aktivnosti u Iliriku postoji cijeli niz podataka koji do danas nisu razmatrani, a koji upućuju na rimsko nastojanje da stalnim vojnim posadama osigura dostignute granice u Iliriku. U radu ćemo nastojati razriješiti neke proturječnosti nastale različitim interpretacijama pojedinih nepovezanih Livijevih dijelova teksta, oslikati stratešku situaciju u Iliriku neposredno pred izbijanje trećega ilirskog rata, te razjasniti kako se dogodilo da je Lucije Anicije, a ne Apije Klaudije, postao zapovjednik čija je pobjeda nad Gencijem okončala postojanje Ilirskoga Kraljevstva.

Boris Olujić, Branko Mušič

OBRISI KONTINUITETA: PRAPOVIJESNO I ANTIČKO NASELJE

Jasmina Osterman

*SUMERSKI GRADOVI I NJIHOVA BOŽANSTVA: NAJSTARIJI
JUŽNOMEZOPOTAMSKI GRADOVI KROZ ARHEOLOGIJU I
MITOLOGIJU*

Na Istoku, na ušću Eufrata i Tigrisa u Perzijski zaljev, prije otprilike 7000 godina započeo je proces koji će zauvijek promijeniti lice zemlje i postaviti temelje današnjem svijetu. Počela je urbanizacija. Tako složen proces nije se mogao dogoditi preko noći, već je od prvih naznaka urbanog života do formiranja pravog urbanog središta – grada trebalo proći oko dvije tisuće godina (Obeidsko razdoblje – oko 5500. do 4000. godine prije Krista i razdoblje Uruk – oko 4000. do 2900. godine prije Krista). Priču o tom epskom putovanju pričaju nam slojevi dva najranija velika sumerska grada, Eridua i Uruka. Arheologija nam je otkrila najstarije hramove, zidine, kuće i njihova ognjišta te je preko mnoštva popratnih nalaza predstavila život i organizaciju toga ranog društva. Međutim, isto su nam predstavili i ljudi, zapisavši svoje viđenje svijeta i njegovog porijekla u mitovima. Svaki je sumerski grad, vjerojatno od osnutka, imao boga zaštitnika čija je kuća (hram) bila srce grada. Svaki uspjeh ali i neuspjeh grada bio je shvaćen kao uspon ili pad njegovog božanstva. Složenim odnosima između brojnih sumerskih gradova i njihovih božanstava postupno se formiraju mitološke priče u kojima se bogovi svađaju, bore, vole, žene i dobijaju djecu. Značaj prva dva urbana središta južne Mezopotamije, Eridua i Uruka, ostao je zapamćen tisućama godina, nakon prvih koraka stvaranja urbanog života, u mitovima o njihovim bogovima zaštitnicima, kao i u njihovu položaju u sumerskom panteonu, u Eridu to je Enki, a u Uruku Inana.

Josip Parat

AHILEJEV ŠTIT I NASTANAK POLISA: PRIMJER AGORE

U grčkoj literarnoj tradiciji opisi umjetničkih predmeta standardna su mjesta. Opis Ahilejeva štita u osamnaestom pjevanju Homerove *Ilijade* ubraja se u najznamenitije i slovi kao uzoran topos klasične književnosti. Na Hefestovoj rukotvorini epski je pjesnik, među ostalim, prikazao i dva grada. Opis prvoga obuhvaća više motiva koji svjedoče o ranoj predodžbi valjano organizirana naselja i/ili političke zajednice kod Helenâ. U tome smislu treba izdvojiti spomen agore. Znamo, naime, da se u *Ilijadi* agora odnosi ponajprije na skupštinu koja odlučuje u ime zajednice. Ipak, na Ahilejevu štitu agora se iznimno shvaća kao fizički prostor. Čini se stoga da je ovaj prizor izdvojen slučaj u epskoj cjelini i da prije odgovara prikazima agore u *Odiseji* negoli opisima urbanih cjelina u *Ilijadi*. Možda je posrijedi samo pomno osmišljena narativna stanka, no ne treba otkloniti ni mogućnost interpolacije.

Mladen Pešić

REKOGNOSCIRANJE PODMORJA ZADARSKE ŽUPANIJE

U razdoblju od 2011. do 2015. djelatnici Međunarodnog centra za podvodnu arheologiju provodili su program rekognosciranja podmorja Zadarske županije. Rezultat je otkriće niza novih usamljenih nalaza, sidrišta, pristaništa, lučkih konstrukcija, ali i brodoloma od antike do novoga vijeka. Ovom prilikom bit će predstavljen opus najzanimljivijih nalaza koji su pronađeni prilikom pregleda podmorja.

Marko Petrak

BIZANTSKA DUHOVNA SANKCIJA PROKLETSTVA 318 OTACA U ZADARSKIM SREDNJOVJEKOVNIM PRAVNIM AKTIMA

Cilj je izlaganja analizirati duhovnu sankciju (*poena spiritualis*) „prokletstva 318 otaca“ (*maledictio CCCXVIII patrum*) u zadarskim srednjovjekovnim pravnim aktima. U prvom dijelu rada bit će analizirano bizantsko porijeklo navedene sankcije te ćemo nastojati objasniti njezino značenje, polazeći od činjenice da se sintagma „318 otaca“ odnosi na sudionike prvog ekumenskog sabora u Niceji (325 godine). Potom će biti analizirana navedena duhovna sankcija u kontekstu ostalih karakterističnih imprecizacija usmjerenih protiv osobe koja ne bi poštovala odredbe određenog pravnog akta. U središnjem dijelu rada, bit će raščlanjena sankcija „prokletstva 318 otaca“ u četiri iznimno važna zadarska pravna akta iz razdoblja bizantskoga vrhovništva (oporuka zadarskog priora Andrije iz 918 godine; darovanje zadarskog priora Maja samostanu sv. Krševana iz 986 godine; oporuka Agape, kćeri tribuna Dabra iz 999 godine te darovanje bana i carskoga protospatara S. samostanu sv. Krševana iz 1042-1044 godine /CD, I, br. 21, 31, 33, 56/). Na temelju usporedbe s latinskim pravnim aktima iz drugih dalmatinskih i talijanskih sredina, koji sadrže sankciju „prokletstva 318 otaca“, pokušat ćemo utvrditi specifičnosti zadarske formulacije navedene sankcije kao jedinog sačuvanog fragmenta bizantske pravne kulture u našem podneblju.

Petra Predoević Zadković, Palma Karković Takalić
PRILOG ZA SINTEZU POVIJESTI TARSATIKE

Mate Suić u nekoliko je navrata pisao o povijesti i urbanizmu Tarsatike. Od sredine 20. st. do danas objavljeno je više radova koji su se bavili specifičnim temama i problemima toga rimskoga naselja kao što su: pitanje municipaliteta, gradskoga rastera, objave arheoloških istraživanja, analiza kartografskih izvora i dr. Pored toga, u nekoliko je navrata otvoreno pitanje Tarsatike u kontekstu povijesnih zbivanja širega područja sjevernoga Jadrana, kao što je primjerice pitanje „Liburnije *Tarsaticensis*“. Uspoređujući podatke koje donose literarni i epigrafski izvori, koji na izravan ili neizravan način spominju Tarsatiku i njezino šire područje, s materijalnim nalazima, rezultatima arheoloških istraživanja provedenih na području Rijeke i okolice u drugoj polovici 20. st.

i u današnje vrijeme, u ovome se radu (izlaganju) nastoje sistematizirati dosadašnje spoznaje te pridonijeti cjelovitom pregledu povijesti naselja.

Ivica Prlender

KASTRIZACIJA I GRAD: PRIMJER „NASELJA NA STRMENI“

Nade Proeva

*O LOKALIZACIJI GRADA LIHNIDA I O PODRIJETLU IMENA
GRADA OHRIDA*

Autorica najprije iznosi pregled mišljenja o lokalizaciji grada Lihnida na položaju današnjega grada Ohrida. Godine 2000. otkriveno je postolje s natpisom koje su građani Lihnida (*Lykhneidíōn hē pólis*) postavili u III. st. naše ere u čast lihnidskog građanina Aurelija Krateta, Ptolemejeva (sc. sina; *Aurēlios Krátēs Ptolemaíou*). Time je grad ubiciran. Valja podsjetiti da je F. Papazoglu prepoznala i restituirala izraz *Lykhneidíōn hē pólis* na oštećenom ohridskom natpisu iz II. st. n. e. koji je u međuvremenu izgubljen. Bio je to ozbiljan argument da se Lihnid ubicira na obali Ohridskog jezera.

Lihnid je 526. g. n. e. bio razoren potresom. Taj se datum može smatrati krajem antičkoga grada i početkom njegove preobrazbe u današnji grad Ohrid. Drugo pitanje o kojem se raspravlja je kontinuitet ili diskontinuitet imena, s naglaskom na podrijetlu imena grada Ohrida.

Irena Radić Rossi, Guilia Boetto

*CISSA ANTIQUA – REZULTATI ISTRAŽIVANJA U PODMORJU I
PRIOBALJU UVALE CASKE NA OTOKU PAGU*

Antički spomenici uvale Caske na otoku Pagu poznati su u literaturi još od 16. stoljeća. Tri stoljeća kasnije Mijat Sabljarić u putne je bilježnice ucrtao položaj vidljivih arheoloških nalaza u podmorju i priobalju uvale, a prvo probno istraživanje proveo je Mate Suić šezdesetih godina prošloga stoljeća. Godine 2005, na inicijativu Grada Novalje, započelo je probno podmorsko istraživanje koje je 2009. zadobilo sustavan karakter. Tada je u suradnji Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru i francuske institucije Centre Camille Jullian (CNRS – Université Aix-Marseille) pokrenut projekt *CissaAntiqua*, kojem je cilj sustavno dokumentirati i dijelom istražiti arheološko nalazište u uvali Caske, te rekonstruirati njegov širi prirodni i kulturno-povijesni kontekst. U priopćenju će biti izneseni rezultati arheoloških istraživanja u istočnom dijelu uvale, provedenih od 2005. do 2015, kao prilog odabranim pretpostavkama koje je u literaturi iznio Mate Suić.

Ante Rendić Miočević

DVA ZANIMLJIVA NEOBJAVLJENA PRIMJERKA SITNE FIGURALNE
RIMSKE METALNE PLASTIKE IZ PANONSKIH PODRUČJA
HRVATSKE

Među mnogobrojnim akvizicijama zagrebačkog Arheološkoga muzeja, što potječu iz različitih privatnih zbirki, pozornost privlače dva zanimljiva, ranije neobjavljivana spomenika: sićušna srebrna aplika s prikazom poprsja Minerve te djelomice oštećena brončana statueta zaštitnika kućnog ognjišta, Lara. Spomenici su iz različitih područja Panonije, Minerva iz hrvatskog podunavlja, preciznije iz Sotina (Cornacum), vojnog uporišta na dunavskom limesu, dok je statueta Lara nađena u Siska (*Siscia*), značajnom urbanom središtu Gornje Panonije i bogatom nalazištu raznolikih spomenika iz pretpovijesnoga, rimskoga i srednjovjekovnoga razdoblja. Srebrna aplika s poprsjem Minerve nabavljena je prije nekoliko desetaka godina, a iz različitih razloga ranije nije objavljivana, premda je informacija o tom jedinstvenom nalazu bila zabilježena u medijima, a kasnije spomenuta i u doktorskoj disertaciji posvećenoj arheološkoj baštini Sotina. Unatoč sićušnim dimenzijama (3,5 cm), Minervin lik prikazan je s brojnim, vrlo plastično naglašenim detaljima: na glavi je kaciga s tri perjanice (*cristae*), s obje strane lica precizno su oblikovani duboko profilirani pramenovi kose, vrlo jasno su modelirani karakteristični fizionomski detalji, dok je pod vratom vidljiv obli rub tunike. Na grudima se ističe karakterističan Minervin atribut, egida (*Aegis*), s glavom Meduze (Gorgone) u središtu i zmijama koje se izvijaju u četiri različita smjera. Na stražnjoj strani poprsje je šuplje, što jasno sugerira da je riječ o aplici. Teško je precizno odrediti na kakav predmet poprsje moglo biti aplicirano, ali imajući u vidu njegove dimenzije, zatim mjesto iz kojega potječe, kao i rijetke analogije koje daju dobar povod takvim razmišljanjima, pretpostavka je da bi to mogao biti ukrasni dio roga (*cornu*) ili, još preciznije, karakterističan vojnički glazbenog instrument. Poprsje je, vjerojatno, s kraja 2. ili početka 3. stoljeća. Brončana statueta Lara (*Lar Augusti*, visina 15,7 cm) za Muzej je otkupljena znatno kasnije i od drugoga vlasnika, a prema raspoloživim podacima u Sisku je pronađena 1975. ili 1976. godine. Lar (*Lares*) je tipičan numen rimske provenijencije, a primjerak iz Siska odnosi se na jedan od tipova koji ga prikazuje uspravljenog (donji dio desne noge nedostaje) i odjevenog u kratku naboranu tuniku te s pojasom svezanim u čvor na prednjoj strani. Na nogama su mu visoke, bogato ukrašene čizme, spuštenom ljevicom pridržava rog obilja iz kojeg vire različiti plodovi, a u desnoj ravno ispruženoj ruci drži malenu pateru. Statuete Lara nisu rijetkost u rimskom svijetu, ali primjerak iz Siska osobitu pozornost privlači fizionomijom koja u mnogim detaljima nalikuje karakterističnoj fizionomiji cara Kaligule. Po svemu sudeći statuetu bi stoga trebalo datirati u julijevsko-klaudijevsko razdoblje.

Isabel Rodà de Llanza

EMPORIAE, TARRACO, BARCINO: TRES CIUDADES DE HISPANIA
CITERIOR, TAN CERCANAS, TAN DIVERSAS

Emporiae, Tarraco y Barcino, tres ciudades de una misma provincia, de un mismo con-

vento jurídico, puertos importantes las tres en la línea de costa y que no llegan a los 250 km de distancia entre sí. Aparentemente tendrían que presentar evidentes trazos de similitud pero, en cambio, más allá de la homogeneidad oficial que Roma consiguió dar a los núcleos de su Imperio, las diferencias son palpables. Se impone siempre por ello un análisis microespacial dentro de un marco macroespacial. Los territorios de las tres fueron pobladas por diferentes tribus ibéricas (indiketias, cesetanos y layetanos respectivamente), pero sus trayectorias fueron bien distintas. El municipium de Emporiae convivió un tiempo con la griega Emporion, una fundación focea de Massalia y fue el puerto elegido para el desembarco de los Escipiones en el año 218 a.C. a raíz de la segunda guerra púnica. Tarraco fue asimismo plataforma de Roma desde el inicio de la contienda contra el ejército cartaginés, pero estaba llamada a ser una colonia y capital de la provincia de Hispania citerior, la más extensa del Imperio. Barcino, una pequeña colonia de fundación augustea, fue fundada dentro de la amplia reestructuración acometida en el tercio norte de la península Ibérica después de finalizadas definitivamente las guerras cántabras en el año 19 a.C. Pensamos que el tratamiento conjunto de la diversidad de estas tres ciudades romanas, puede servir como pequeño homenaje a la gran figura de Mate Suic, maestro perenne del análisis y estudio de las ciudades y su urbanismo.

Mirjana Sanader

PRILOG PROUČAVANJU UTJECAJA RIMSKE URBANIZACIJE NA OKOLIŠ ISTOČNE OBALE JADRANA

Političke i društvene promjene koje je izazvala rimska okupacija na Mediteranu (pa tako i u Iliriku) već desetljećima zaokupljaju pažnju znanstvenika. U posljednje vrijeme sve je više istraživanja kojima se pokušava saznati kako su se, slijedom novih političkih i društvenih prilika, odvijale ekonomske promjene u pojedinim provincijama. Uočeno je da usporedo s novim prilikama dolazi do promjena u okolišu. Rimljani koji su se doselili na novoosvojena područja, tj. u provincije, nisu se prilagođavali načinu života koje je vodilo peregrinsko stanovništvo, nego su nastojali živjeti na dosadašnji način bez obzira jesu li stanovali u gradu, selu ili, pak, vojničkom taboru. Da bi to postigli, trebali su, spomenimo samo jedan primjer, velike količine građevinskog materijala kao što su kamen, drvo, glina, pijesak i, naravno, velike količine vode. Slijedom novih (rimskih) potreba mijenjalo se gospodarstvo, ali se istovremeno nužno interveniralo i u okoliš. Cilj rada je istražiti promjene prouzročene potrebama rimske urbanizacije, koje su mogle nastati u okolišu Ilirika.

Zrinka Serventi, Morana Vuković

KERAMIČKI NALAZI IZ GLAVICA – STARA POVLJANA U KONTEKSTU PRAPOVIJESNIH NASELJA NA OTOKU PAGU

Brojni ostaci keramičkih posuda otkriveni su u arheološkim istraživanjima provedenim 2012. na lokalitetu Glavice blizu Stare Poveljane na otoku Pagu. Neki od tih nalaza mogu se pripisati srednjem vijeku ili ranome novom vijeku (na što ukazuju nalazi ve-

necijanskog novca), a drugi se datiraju u prapovijest, većinom u željezno doba. Nadalje, spomenuti ostaci nađeni su okolo ili čak unutar vrlo oštećenih kamenih struktura koje, iako ne mogu biti precizno datirane u prapovijesno ili neko kasnije doba, ukazuju na dugotrajno korištenje toga lokaliteta kao naselja. Zahvaljujući kontekstu tih nalaza vrlo je moguće da je prapovijesno naselje bilo organizirano na platou ispod obližnjeg brda i blizu plodnoga polja, što nije tipično za to područje i ukazuje na promjenu mjesta naselja. Stoga ćemo u ovom izlaganju analizirati ulomke prapovijesnog posuđa, njihovu konzistenciju, tipologiju i dekoraciju te ćemo ih smjestiti u kontekst prapovijesnih nalaza širega liburnskog područja. Također ćemo vrednovati važnost lokaliteta među prapovijesnim naseljima otoka Paga.

Marjeta Šašel Kos

EMONA I NJEZINO PREDRIMSKO STANOVNIŠTVO: EPIGRAFSKA SVJEDOČANSTVA

Ne zna se mnogo o predrimskome stanovništvu u Emoni te je stoga sve važnije sakupiti sva dostupna svjedočanstva. Epigrafski spomenici iz Iga brojni su te sadrže velik izbor domaćih osobnih imena koja su, nasuprot tomu, vrlo rijetka u Emoni (*colonia Iulia Emona*), no ne onoliko koliko se smatralo. Nadgrobnih natpisa s domaćim imenima zapravo predstavljaju 10,7% svih emonskih nadgrobnih natpisa s identificiranim imenima. Nalazimo najmanje osam natpisa s epihorskom antroponimijom, a nedvojbeno su nađeni u Ljubljani. Područja Emone i Iga bila su međuovisna u predrimskome razdoblju i samo su zbog utemeljenja rimske kolonije u Emoni ranije veze i identitet predrimskog stanovništva Emone nasilno poremećeni, tako da je većina njih potisnuta na rub postojanja. Međutim, neki su se uspjeli integrirati u rimsko društvo zarađujući dovoljno da podignu nadgrobnne spomenike za sebe i svoje obitelji. Tako, primjerice, *Buio* i žena mu *Lasciontia* te *Enno* i žena mu *Cetetiu*. Bili su članovi autohtonih obitelji kojima je dano građansko pravo te su njihova imena pretvorena u gentilicije, kao primjerice *Vibunni*. Ta imena i društvene veze njihovih nositelja pružaju vrlo zanimljivo sliku života u Emoni prije negoli je postala rimskim gradom, kao i različitih načina integracije kad su domaći stanovnici morali živjeti uz bok s doseljenicima.

David Štrmelj

OTOK UGLJAN U ANTICI

Iako je u centru znanstvenog interesa Mate Suića bilo istraživanje većih antičkih urbanih struktura, ne smije se zaboraviti da je upravo on zaslužan za dugogodišnje iskopavanje gospodarsko-sakralnog sklopa u Mulinama na otoku Ugljanu. Navedena istraživanja ponudila su prva konkretnija saznanja o starijoj prošlosti otoka, te su u isto vrijeme uvelike obogatila naše poznavanje ruralne ekonomije u provinciji te proširila spoznaje o širenju kršćanstva u manjim sredinama. Također, akademik Suić je bio prvi znanstvenik koji je još daleke 1974. godine pokušao postaviti teorijski model naseljavanja i funkcioniranja zadarskog otočja u antičkom razdoblju. U povodu stote obljetnice

rođenja Mate Suića, odlučili smo iznijeti nova saznanja o naseljenosti otoka Ugljana u antičkom periodu, i to s posebnim osvrtom na južni, slabije istraženi dio otoka, te ćemo pokušati postaviti model funkcioniranja otoka u kontekstu obližnje kolonije.

Trpimir Vedriš

*O BRDIMA, ZIDOVIMA I RUPAMA: NEKOLIKO OPAŽANJA O
ISTOČNOJADRANSKOM GRADU ZA GOTSKE VLADAVINE U
SVJETLU NOVOG ČITANJA KASIODOROVIH PISAMA*

Stotine sačuvanih Kasiodorovih pisama osobito su dragocjen izvor za poznavanje gotške uprave (od oko 507 do 534.) u Italiji i susjednim pokrajinama. Podatci koje Kasiodor donosi o Istri te nekoliko ulomaka u kojima spominje zbivanja u Dalmaciji u domaćoj su historiografiji poznati i temeljito obrađeni. U kontekstu rasprave o sudbini istočnojadranskih gradova u kasnoj antici svrha je predloženog izlaganja upozoriti na novo čitanje nekoliko ulomaka Kasiodorovih pisama koje je nedavno ponudila Cristina La Rocca, a koji upućuju na mogućnost da se još jedno pismo, dosad neuočeno kao takvo, također odnosi na Dalmaciju. Polazeći od pregleda mišljena starijih izdavača (Th. Mommsen) i prevoditelja (T. Hodgkin, S. J. B. Barnish), izlaganje je prije svega usmjereno raščlambi i prosudbi ponuđenog tumačenja, a potom i smještanju pitanja u širi kontekst sačuvanih izvora o dalmatinskim gradovima u kasnoj antici. Konačno, povijesni kontekst potiče i na postavljanje pitanja o administrativnom odnosu Ravene i dalmatinskih gradova, ponajprije Salone, sredinom 6. stoljeća.

Pavuža Vežić

NEKOLIKO TESERA ZA MOZAIK ANTIČKOGA ZADRA

Mnoge su zasluge profesora M. Suića za suvremene spoznaje i tumačenja antičkog urbanog naslijeđa na Jadranu. Njegovim istraživanjima u Zadru izrasla je i slika Jadera, važnoga grada u rimskoj Dalmaciji. Autorova proučavanja urbanizma u toj provinciji okrunjena su opsežnom knjigom iz 1976. godine – *Antički grad na istočnom Jadranu*, u kojoj je obilato zastupljen i Jader, te 1981. godine monografijom – *Zadar u starom vijeku*. Pišući navedena djela autor je nakon godina života i rada već bio u Zagrebu, a daljnja istraživanja antičkog urbanizma u Zadru nastavljena su radovima njegovih sljedbenika. Pritom teze koje nemaju dovoljno uporišta u arheološkoj građi, poput one o bazilici Iuliji na Forumu, ili zidinama uz morski obris grada, ne umanjuju opće zasluge M. Suića za naše poznavanje slike rimskoga Zadra. Konzervatorski poslovi Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru, osobito oni na području srednjovjekovne utvrde Citadele ili kasnoantičkog episkopalnog kompleksa, pružili su mogućnost arheološkoga uvida u zanimljive pojedinosti urbane matrice Jadera koje svojevremeno nisu bile dostupne M. Suiću. Stoga ih ovom prilikom iznosim kao nepoznate tessere povijesnoga mozaika rimskoga grada, kao prilog za sliku Suićevog urbasa, osobito manjih dijelova njegova Forumu ili gradskih zidina. Teme su to koje sam donekle imao prilike već izložiti stručnoj javnosti, ali ne sve u jednoj prilici i ne na jednome mjestu.

Inga Vilogorac Brčić

KULT JUPITRA SABAZIJA NA ISTOČNOJ JADRANSKOJ OBALI

Prve potvrde kulta frigijskoga boga Sabazija datiraju se početkom 1. tisućljeća prije Krista. Stekao je popularnost tijekom rimskoga carskog perioda zahvaljujući sinkretizmu s Jupiterom, posebno u Italiji i u provincijama Galiji i Panoniji. Spomenici iz Histrije i Liburnije zasad su jedina pouzdana svjedočanstva navedenoga kulta na istočnoj jadranskoj obali: zavjetna ruka iz Pole, žrtvenik iz Enone s posvetom Jupiteru Sabaziju Iku te kalup s prikazom sinkretističkog božanstva s obilježjima Sabazija, Serapisa, Jupitera, Asklepija i Amona, nađen u Jaderu. U ovom će izlaganju zavjetna ruka iz Pole biti nanovo interpretirana te će, nakon revizije spomenutih spomenika, biti definiran sinkretistički religijski kontekst u kojem je kult Jupitera Sabazija postojao u Histriji i Liburniji tijekom 2. i 3. stoljeća poslije Krista.

Josip Višnjić

NOVE SPOZNAJE O URBANISTIČKOM RAZVOJU ANTIČKE TARSATIKE I O SUSTAVU CLAUSTRA ALPIUM IULIARUM

Antička *Tarsatica* i njezina okolica, u više navrata zastupljene u radovima M. Suića, tijekom posljednjeg desetljeća u više su navrata bili poprištem zaštitnih i sustavnih arheoloških istraživanja koja su u velikoj mjeri promijenila dosadašnje spoznaje o tom naselju te uvelike rasvijetlile sliku njegova razvoja. Spomenuta istraživanja provodio je Hrvatski restauratorski zavod, a njima su arheološki istražene strukture koje se na temelju pripadajućih nalaza mogu datirati od 1. pa sve do 5. stoljeća. Među njima se ističu nalazi poput javnih termi građenih u dvije faze, vojnog zapovjedništva – principija, ranokršćanske bazilike ukrašene raskošnim podnim mozaicima, ali i različitih stambenih objekata. Izlaganjem će biti predstavljeni rezultati svih spomenutih istraživanja te prijedlog tumačenja urbanističkog razvoja naselja. Osim toga, bit će predstavljeni i najnoviji rezultati istraživanja na sustavu *Claustra Alpia Iuliarum* s kojima je Tarsatica, kao zapovjedno mjesto južnoga sektora tog sustava, bila usko povezana u najprosperitetnijem periodu postojanja.

Jakov Vučić

REZULTATI ARHEOLOŠKOG ISKOPAVANJA U KATEDRALI SV. STOŠIJE U ZADRU

Od srpnja 2006. do ožujka 2007. provedeno je zaštitno istraživanje u dijelu sjevernoga broda katedrale sv. Stošije. Na dijelu prostora koji nije uništen izgradnjom novijih grobnica sačuvani su stratigrafski slojevi formirani u razdoblju od željeznog doba do srednjega vijeka. Od razine živca, koji se nalazi na relativnoj visini -270, do visine -180, slojevi su koji sadrže prapovijesne nalaze. Na visini od -180 do -160 nalaze se ostaci uništene podnice antičke taberne. Iznad podnice taberne, do visine -110, sloj je otpada koji svjedoči o napuštanju dijela objekta. Preko zapuštene građevine izgrađen je novi objekt s kompaktnom cementnom podnicom, a iznad njega mozaik pod ranokršćanske crkve.

Zagreb – Zadar
3 – 7th November 2015

Tuesday, 3rd November 2015, Zagreb

Morning, arrival of participants

- 14⁰⁰ Solemn opening
Welcoming speeches
Moderated by Bruna KUNTIĆ – MAKVIĆ

The First Session

Hall of the Library of the Croatian Academy of Arts and Sciences, Zagreb
Strossmayerov trg 14

- 14⁴⁰ – 15⁰⁰ Franjo ŠANJEK, Introduction

Poleogenesis I: The emergence and influence of the city
Moderated by Rajko BRATOŽ

- 15⁰⁰ – 15²⁰ Jasmina OSTERMAN, *Sumerian cities and their divinities: the oldest south Mesopotamian cities through archaeology and mythology*
15²⁰ – 15⁴⁰ Josip PARAT, *The shield of Achilles and the origin of the polis*
15⁴⁰ – 16⁰⁰ Jelena MAROHNIC, *The institutions of Middle Adriatic poleis in epigraphic sources*
16⁰⁰ – 16²⁰ Discussion and pause
16²⁰ – 16⁴⁰ Mirjana SANADER, *A contribution to the study of influence of Roman urbanisation on the environment of the eastern Adriatic coast*
16⁴⁰ – 17⁰⁰ Isabel RODÀ DE LLANZA, *Emporiae, Tarraco, Barcino, tre città romane vicine ma molto diverse nel nord d'Hispania Citerior*
17⁰⁰ – 17²⁰ Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ, *Settlements and resources: the development in the shadow of an autonomous city*
17²⁰ – 17⁴⁰ Robert MATIJAŠIĆ, *The town and country of the eastern Adriatic in antiquity*
17⁴⁰ – 18⁰⁰ Discussion and pause

Above the Flanatic Bay
Moderated by Robert MATIJAŠIĆ

- 18⁰⁰ – 18²⁰ Josip VIŠNJIĆ, *New insights into the urban development of ancient Tarsatica and the system of Claustra Alpium Iuliarum*
18²⁰ – 18⁴⁰ Petra PREDOEVIĆ ZADKOVIĆ, Palma KARKOVIĆ TAKALIĆ, *A contribution to the synthesis of the Tarsatica's history*
18⁴⁰ – 19⁰⁰ Ivana JADRIĆ-KUČAN, *Several notes on the history of the town of Grobnik in antiquity*
19⁰⁰ – 19²⁰ Discussion
19³⁰ Refreshments
20³⁰ Tour of Archaeological Museum

Wednesday, 4th November 2015, Zagreb

The Second Session

Hall I, Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb
Ivana Lučića 3

From the Mediterranean Hinterland

Moderated by Boris OLUJIC

- 9⁰⁰ – 9²⁰ Marjeta ŠAŠEL KOS, *Emona and its pre-Roman population: epigraphic evidence*
9²⁰ – 9⁴⁰ Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ, *Two interesting unpublished items of small Roman metal figural plastic from the Pannonian parts of Croatia*
9⁴⁰ – 10⁰⁰ Salmedin MESIHOVIĆ, *Aquae...an example of Roman urbanism on the territory of present-day Sarajevo*
10⁰⁰ – 10²⁰ Nade PROEVA, *On the location of the city of Lychnidos and on the origin of its name*
10²⁰ – 10⁴⁰ Discussion and pause

Towards Dalmatia

Moderated by Marjeta ŠAŠEL KOS

- 10⁴⁰ – 11⁰⁰ Ivan MATIJAŠIĆ, *Pseudo-Scylax and the Geography of the Adriatic Coast*
11⁰⁰ – 11²⁰ Feđa MILIVOJEVIĆ, *The command of Appius Claudius Cento in Illyricum*
11²⁰ – 11⁴⁰ Jana KOPÁČKOVÁ, *Olive Oil and Wine in Roman Dalmatia*
11⁴⁰ – 12⁰⁰ Inga VILOGORAC BRČIĆ, *The cult of Iuppiter Sabazios on the eastern Adriatic coast*
12⁰⁰ – 12²⁰ Discussion
12²⁰ Lunch, free time
15³⁰ Departure for Zadar (boarding the bus in front of the Faculty of Humanities and Social Sciences)
20⁰⁰ Archaeological Museum in Zadar, tour of the antiquity collection and opening of the exhibition „Let me tell you a story“ by Timka ALIHODŽIĆ
Refreshments

Thursday, 5th November 2015, Zadar and Nin

The Third Session

Archaeological Museum, Zadar
Trg opatice Cike 2

Poleogenesis II: Peoples, hillforts and cities

Moderated by Jakov VUČIĆ

- 9⁰⁰ – 9²⁰ Slobodan ČAČE, *The beginning of Pliny's description of Illyricum (Nat. hist. 3,139) and Liburni*
9²⁰ – 9⁴⁰ Klara BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ, *Hillfort settlements – forty years after the book „Antički grad...“ by Mate Suić*

- 9⁴⁰ – 9⁵⁰ Vedrana GLAVAŠ, Miroslav GLAVIČIĆ, *The Drvišica hillfort – a contribution to the understanding of the cultural landscape of the velebit maritime slope* (Poster)
- 9⁵⁰ – 10¹⁰ Boris OLUJIĆ, Branko MUŠIĆ, *Outlines of continuity: a settlement in prehistory and antiquity*
- 10¹⁰ – 10³⁰ Sineva KUKOČ, Martina ČELHAR, *Nadin – the structure of Liburnian necropolis*
- 10³⁰ – 10⁴⁰ Martina ČELHAR, Greg ZARO, Dario VUJEVIĆ, *Nadin – Gradina: The Evolution of City* (Poster)
- 10⁴⁰ – 12⁰⁰ Discussion and pause, refreshments, tour of the *forum* of Iader

Iadrensis I.

Moderated by Slobodan ČAČE

- 12⁰⁰ – 12¹⁰ Natalija ČONDIĆ, *Liburnian graves on the Zadar peninsula* (Poster)
- 12¹⁰ – 12³⁰ Kornelija APPIO GIUNIO, *The northern wing of the porch of capitulum in Zadar and more on the role of capitoline temples in Zadar (Iader) and Nin (Aenona)*
- 12³⁰ – 12⁴⁰ Timka ALIHODŽIĆ, Branka NEDVED, *The results of the excavation along the northern face of the forum* (Poster)
- 12⁴⁰ – 13⁰⁰ Dražen MARŠIĆ, *The columns with protomata of Jupiter Amon and Gorgon in Zadar and their architectural context*
- 13⁰⁰ – 13²⁰ Kornelija APPIO GIUNIO, Dražen MARŠIĆ, *Basilica Severiana in Zadar*
- 13²⁰ – 13⁴⁰ Jakov VUČIĆ, *Results of the archaeological excavation in the Cathedral of St. Anastasia in Zadar*
- 13⁴⁰ – 14⁰⁰ Discussion

Afternoon in Nin

Led by Radomir JURIĆ

- 14⁰⁵ Bus departure for Nin, Museum of Salt
- 15³⁰ Lunch
- 17³⁰ Tour of the sites of Nin, Museum of Nin Antiquities
- 18³⁰ Opening of the exhibition „Traces of the past from the Duke’s Palace in Nin“ by Majda Dadić

The Fourth Session

Nin, Baroque House

Aenonensia

Moderated by Kornelija APPIO GIUNIO

- 19⁰⁰ – 19²⁰ Sonja KIRCHHOFFER, *Spatial terminology from the Nin inscription CIL 3, 14322,04*
- 19²⁰ – 19⁴⁰ Marija KOLEGA, Mate RADOVIĆ, *New insights into the urbanisation of ancient Aenona*
- 19⁴⁰ – 20⁰⁰ Martina DUBOLNIĆ GLAVAN, Miroslav GLAVIČIĆ, *A dedication to the imperial numen from Privlaka near Nin: the archive and field research*
- 20⁰⁰ – 20²⁰ Discussion
- 20²⁵ Bus departure for Zadar

Friday, 6th November 2015, Zadar

The Fifth Session

Archaeological Museum, Zadar
Trg opatice Cike 2

Iadrensia II.

Moderated by Ante RENDIĆ MIOČEVIĆ

- 9⁰⁰ – 9¹⁰ Timka ALIHODŽIĆ, *New prospect of ancient Zadar from the terrestrial side* (Poster)
9¹⁰ – 9²⁰ Nikolina BURICA, *Unpublished results of archaeological research of the sewage system of ancient Zadar (Iader)* (Poster)
9²⁰ – 9⁴⁰ Pavuša VEŽIĆ, *Several tesserae for the mosaic of ancient Zadar*
9⁴⁰ – 10⁰⁰ Hrvoje MANENICA, *The modern-age finds from Šime Budinić Square in Zadar*
10⁰⁰ – 10¹⁰ Mladen PEŠIĆ, *The underwater survey of the Zadar county*
10¹⁰ – 10³⁰ Silvija BEKAVAC, *The basis of the honorific monument of Titus Flavius Agricola*
10³⁰ – 10⁵⁰ Anamarija KURILIĆ, Berislav ŠTEFANAC, *An altar recently found in Zadar dedicated to Faustina*
10⁵⁰ – 11¹⁰ Rasprava i stanika

Iadrensia III.

Moderated by Dino MILINOVIĆ

- 11¹⁰ – 11³⁰ Timka ALIHODŽIĆ, *Fragment of a funerary stele with a verse inscription from Zadar*
11³⁰ – 11⁵⁰ Nikola JAKŠIĆ, *Ager of medieval Zadar*
11⁵⁰ – 12¹⁰ Ana JORDAN KNEŽEVIĆ, *The pre-Romanesque reconstruction of early Christian churches in the outskirts of Zadar*
12¹⁰ – 12³⁰ Ankica BRALIĆ, *The Latin and the Romanic in the testament of prior Andrew from Zadar from 918 AD*
12³⁰ – 12⁵⁰ Miroslav GRANIĆ, *PETRO FALETRO COMITE COEPTA FVIT VRBS 1443*
12⁵⁰ – 13¹⁰ Discussion, free time

The Sixth Session

Hall of the University of Zadar
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2 (2nd floor)

Antiquitate florente

Moderated by Tomislav FABIJANIĆ

- 14³⁰ – 14⁵⁰ Mato ILKIĆ, Dejan FILIPIĆIĆ, *The early Republican numismatic finds from southern Liburnia*
14⁵⁰ – 15¹⁰ Nikola CESARIK, Luka DRAHOTUSKY-BRUKETA, *An unpublished inscription of the III cohors Alpinorum from Cecela near Drniš and the question of an auxiliary camp in Petrovo polje*
15¹⁰ – 15³⁰ Ivo GLAVAŠ, *Consular beneficiarii and frumentarii in Burnum*
15³⁰ – 15⁵⁰ Ivan MATIJEVIĆ, *The Dalmatian frumentarii*
15⁵⁰ – 16¹⁰ Dino MILINOVIĆ, *Pagan or Christian: the problem of interpreting Roman silver plate*
16¹⁰ – 16³⁰ Discussion

Islands I.

Moderated by Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ

- 16³⁰ – 16⁵⁰ David ŠTRMEJ, *The island of Ugljan in antiquity*
16⁵⁰ – 17¹⁰ Smiljan GLUŠČEVIĆ, *New contributions about the production and storage facilities at Muline*
17¹⁰ – 17³⁰ Smiljan GLUŠČEVIĆ, *Research of the Gospodska gomila site on the island of Ugljan*
17³⁰ – 17⁵⁰ Smiljan GLUŠČEVIĆ, Nikolina STEPAN, *The underwater finds from Muline on the island of Ugljan*
17⁵⁰ – 18¹⁰ Discussion and pause

Islands II.

Moderated by Anamarija KURILIĆ

- 18¹⁰ – 18³⁰ Tomislav GALOVIĆ, *The Latin epigraphic heritage of the Rogovo Abbey*
18³⁰ – 18⁵⁰ Zrinka SERVENTI, Morana VUKOVIĆ, *Ceramic Finds from Glavice – Stara Poveljana in the context of prehistoric settlements in the island of Pag*
18⁵⁰ – 19¹⁰ Irena RADIĆ ROSSI, Giulia BOETTO, *Cissa antiqua – Results of the research of the underwater and the coast of the Caska cove on the island of Pag*
19¹⁰ – 19³⁰ Vlasta BEGOVIĆ, Ivančica SCHRUNK, *The imperial villa in the Verige Bay on the island of Veliki Brijun*
19³⁰ – 19⁵⁰ Discussion

Saturday, 7th November 2015

The Seventh Session

University of Zadar
Hall of the University of Zadar
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2 (2nd floor)

Antiquitate declinante, medii aevi et aevorum sequentium I.

Moderated by Dražen MARŠIĆ

- 9⁰⁰ – 9²⁰ Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, *How to read historical records?*
9²⁰ – 9⁴⁰ Ivan BASIĆ, *Evidence about the island of Čiovo (Boa) from Ammianus Marcellinus*
9⁴⁰ – 10⁰⁰ Rajko BRATOŽ, *Die sog. dalmatinische Dynastie und die Frage der Verselbstständigung Dalmatiens zur Zeit der Untergangs des Weströmischen Reiches*
10⁰⁰ – 10²⁰ Maurizio LEVAK, *From the history of the process of 'castrisation' on the eastern Adriatic coast*
10²⁰ – 10⁴⁰ Ivica PRENDEK, *The 'Castrisation' and the City: an example of „settlement on a slope“*
10⁴⁰ – 11⁰⁰ Discussion and pause

Antiquitate declinante, medii aevi et aevorum sequentium II.

Moderated by Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ

- 11⁰⁰ – 11²⁰ Davor BULIĆ, *Pars urbana: the conditions of life in the late antique villas in Istria*
11²⁰ – 11⁴⁰ Miljenko JURKOVIĆ, *Early medieval fortified settlements in Istria*

- 11⁴⁰ – 12⁰⁰ Trpimir VEDRIŠ, *On hills, walls and holes: several observations about the eastern Adriatic city under the Gothic reign in the light of a new reading of Cassiodorus' letters*
- 12⁰⁰ – 12²⁰ Hrvoje GRAČANIN, *Justinian I and the so – called limes maritimus*
- 12²⁰ – 12⁴⁰ Marko PETRAK, *The Byzantine spiritual sanction of the curse of the 318 fathers in the medieval legal acts from Zadar*
- 12⁴⁰ – 13⁰⁰ Emilio MARIN, *Habent sua fata: Salona, Narona, Mursa*
- 13⁰⁰ – 13²⁰ Discussion and pause
- 13²⁰ Mate SUIĆ, *The complex of the Forum in Zadar*
 Presentation of the manuscript and editing
 Nenad CAMBI, Željko TOMIČIĆ, Marina ŠEGVIĆ, Kornelija APPIO GIUNIO, Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ
- 15⁰⁰ End of the conference, free time
- 16³⁰ Bus departure for Zagreb

S U M M A R I E S

Timka Alihodžić

FRAGMENT OF A FUNERARY STELE WITH A VERSE INSCRIPTION FROM ZADAR

During the archaeological excavations in the street of Šimuna Kožičića Benje, where Roman *cardo maximus* was, a fragment of funerary stele with a portrait was found. Its whole inscription, written in hexameter is preserved. It is the only inscription of the kind found in Zadar.

Timka Alihodžić

NEW PROSPECT OF ANCIENT ZADAR FROM THE TERRESTRIAL SIDE (Poster)

In the courtyard of Pomorska škola smaller rescue archaeological excavations were carried out in 2002. During the 1950-es in the same courtyard the extensions of a late antique and medieval wall were found. Its lines and relations with the antique wall can be traced from the main entrance to the city. Defensive walls, dated in different periods, are parallel to it. With the discovery of antique wall in the courtyard of Pomorska škola the knowledge about the prospect of antique Jader seen from the mainland side is changed. Following the natural configuration of the ground, or for some other reason, the builders of the antique wall made a slight change in the direction of the wall to the southeast. The walls from the later periods also follow the line of the antique wall.

Timka Alihodžić, Branka Nedved

THE RESULTS OF THE EXCAVATION ALONG THE NORTHERN FACE OF THE FORUM (Poster)

During the year 2000 extensive archaeological excavations were carried out at the site of the former Kaptol (chapter house) library, behind the cathedral of St Anastasia and its bell tower. The layers are dated from prehistory through the antiquity to the Middle Ages. The discovery of the *tabernae* in *decumanus*, the street with the *cloaca* and the room with the mosaic enriched existing knowledge about the Forum and the antique Jader.

Kornelija Appio Giunio

*THE NORTHERN WING OF THE PORCH OF CAPITOLIUM IN
ZADAR AND MORE ON THE ROLE OF CAPITOLINE TEMPLES IN
ZADAR (IADER) AND NIN (AENONA)*

From 2002 to 2003 rescue excavations were carried out on the territory of the Roman *capitolium* located at the northwest side of the *forum*, with which it fit in the same urban complex. The entire *capitolium* was on three sides - from the south, west and north, -surrounded by a porch. In the midst of it rose a temple (*templum*), the monumental main sanctuary.

The area of the north wing of the porch of *capitolium* has been investigated (north wing, the northwest corner and part of the west wing of the porch). Part of it was studied in the 1960-es under the leadership of the late academician Mate Suić. The research revealed the full perimeter of the north wing of the porch, northwestern angle of the surrounding wall of *capitolium* and the western surrounding wall. The newly discovered monumental Roman sewage channel, that extends diagonally through the north wing of the porch in the direction north-south, completely changes the previously supposed mode of drainage of rainwater from the entire capitoline complex.

The entire area, before the construction of the objects on the *capitolium*, was not of equal height. While on the south side the bedrock is still very high, to the north the vertical alignment is significantly lowered. The difference was about 2 m. Therefore, the north wing of the porch had to be raised to that height, which created a space between the foundations. The question of the purpose of this space, whether it was used as a basement or left empty for insulation, should be answered.

The cult of the Capitoline Triad (Jupiter, Juno and Minerva) as a single cult community is linked to the temples in Zadar and Nin. In addition to its official meaning of the supreme deities of the Roman state, the triad is an integral part of the spiritual culture of the part of the population that moved to our coast from the italic parts. In the literature there is a common opinion that the capitoline temples in Zadar and Nin at some stage got the function of an Augusteum, the central place of the official imperial cult. I will attempt to clarify why this was not possible.

Kornelija Appio Giunio, Dražen Maršić
BASILICA SEVERIANA IN ZADAR

Archaeological Museum of Zadar conducted rescue excavations in 2006-2007 in part of the space next to the Roman forum, where a previously unkept parking space was to be overhauled. Research was carried out south of the Roman forum, in the space where in Roman times a monumental city basilica was built, and which should be dated to the end of the 2nd or the beginning of the 3rd century on the basis of its stylistic characteristics. Conditionally, it can be named *basilica Severiana*, as it was built in the time of Severan dynasty.

The basilica had three naves; the central nave ended on the east side by a raised podium (tribunal) from which the city magistrates communicated with the people. The tribunal is of semicircular ground plan, within the frame of perimeter walls, and on each side, at the end of the side naves, it had a square room. The hypothesis that the same tribunal was at its western end is confirmed by this archaeological research, next to the Rašica house, and the length of the basilica is also established. The central part of the basilica was largely destroyed by the construction of a Venetian cistern in the 16th century. Extensions of the walls of the southern nave were discovered, partly in the foundations of the walls of the cistern. A separate problem and a curiosity is the discovery of large stone slabs on the southern wall of the basilica, above which is a narrow wall (built of cut stone blocks with abundant white plaster in the technique of *opus quadratum*) and, along the wall, a series of slabs with profiled ends. The next task is the reconstruction of a possible look of the south facade of the basilica. It can be a quite safe to assume that the southern nave of the basilica was slightly lower compared to the central and northern nave of the basilica.

The recognition of columns and architectural decoration of the basilica has always been a big problem. In the two editions of the book "Antički grad na istočnom Jadranu" (1976 and 2003) Suić claimed that the basilica had pillars "of granite of red-white granulation", and capitals and entablature "of white marble." In the work "Zadar u starom vijeku" he completely bypassed the question of the equipment of the basilica. In an unpublished manuscript Suić is of a completely different opinion, which allows for the ground colonnade and capitals to be made of Pentelic marble (in his time allegedly exposed in front of St. Donat). He also suggested that the monoliths of red granite were columns of the gallery, and did not mention any elements of the cornice. Given the fact that there are no elements of Pentelic marble and that the granite pillar is a lone find connected to Rome by word of mouth, this theory cannot be accepted.

The columns of the basilica were most likely those of cipolino, today built in front of the main apse of St. Donat, as is obvious by their height, diameter and dimensions of the plinth on which they had to stand. A group of larger fragments of the cornice presented on the Pope John Paul II Square probably belongs to the entablature. Due to stylistic reasons, it is impossible to attribute the columns with protomata of Pan and Dionisus (which carried the columns) or the plutei with erotes and garlands to the gallery of the basilica. In a recent publication a monolith pilaster from the cathedral of St Anastasia, almost unknown to scholars, was cautiously attributed to the basilica. The architectural decoration of the basilica was followed the example of the neighbouring forum and was mostly of the same material, obviously with the intention of fitting in the entire architectural programme.

Ivan Basić

EVIDENCE ABOUT THE ISLAND OF ČIOVO (BOA) FROM AMMIANUS MARCELLINUS

The epigraphic corpus from the period of Roman rule over the eastern Adriatic coast has been used on several occasions by now in order to ubicate the property in the domain of the imperial *fiscus*, *patrimonia* or *res privata*. On the contrary, from the same

point of view, Roman literary sources have been rarely used in historiography. For this purpose we will analyze several historical sources dated in the 4th or the 5th century AD: Ammianus Marcellinus (*Res gestae*), *Codex Theodosianus*, Hieronymus (*Contra Vigilantium*), all of which mention the middle Dalmatian island of Čiovo (*Boa, Bua*) near Tragurium. The exegesis of these texts will offer conclusions about the belonging of Čiovo to the Imperial, that is, the state property, of the Roman times in middle Dalmatia.

Vlasta Begović and Ivančica Schrunk

POSSIBLE IMPERIAL VILLA IN VERIGE BAY ON BRIJUNI

The question of administrative position of ancient Brijuni in relation to the Roman colony of Pola has not been resolved so far, since there is no documented evidence. Mate Suić presented his arguments for Brijuni as an imperial possession in late antiquity in his article about the imperial fulonica, the so called "*Baphium Cissense Venetiae et Histiae*," documented in *Notitia Dignitatum*. Based on this evidence, he proposed a possibility that Brijuni were not included in the colonial territory even much earlier, suggesting that they were not a part of the *ager* even at the time of the colony's founding under Caesar.

Epigraphic and historical research and the study of amphora and roof tile stamps have connected the building of the villas on Brijuni, notably the maritime villa in Verige Bay, with the Roman senatorial family of the Laecanii, the owners of the figlina in Fažana. Further indirect but convincing evidence for the Laecanii's estates on Brijuni are roof tiles stamped with their name found in Brijuni, but not known from any other site in Istria or elsewhere. The existence of an imperial villa on Brijuni, also the subject of Suić's writings, has been related to the transfer of the figlina in Fažana into the imperial possession in the Flavian period, what is documented by the amphora stamps. There is a possibility that the Brijuni estate also came into the imperial hands, which lasted into late antiquity.

Silvija Bekavac

THE BASE OF THE HONORIFIC MONUMENT OF TITUS FLAVIUS AGRICOLA

Titus Flavius Agricola performed municipal service in Salona, Aequum, Rider and Splonum, as well as military service in X legio Gemina. Since there are numerous interpretations and uncertainties among the scholars regarding the reconstruction of Agricola's career, the aim of this paper is, according to new insights, to define the exact sequence of his functions and also, inevitably, to analyze the context within which the monument was erected.

Ankica Bralić

*THE LATIN AND THE ROMANIC IN THE TESTAMENT OF
PRIOR ANDREW FROM ZADAR FROM 918 AD*

The aim of the paper is to present the state of name flexion in the testament of prior Andrew of Zadar, dated in the year 918, by applying the methodology certified in the studies of medieval Latin in Spain and Italy. The morphology of medieval Latin in the period prior to the affirmation of the reformed Latin in Romanic areas outside of the direct Carolingian influence, cannot be interpreted only by a low level of Latin literacy, but also by the influence of early Romance language, the nominal system of which is a result of formal reduction and functional reorganization. Thus written medieval Latin and spoken early Romance are not perceived as two separate idioms, but as the two registers of the same language. In written texts these systems interact and Romance morpho-syntactic solutions systematically penetrate into written Latin. Undoubtedly, it can be concluded that it is not a confusion of cases, but the impact of spoken to the written expression.

Rajko Bratož

*DIE SOG. DALMATINISCHE DYNASTIE UND DIE FRAGE
DER VERSELBSTSTÄNDIGUNG DALMATIENS ZUR ZEIT DER
UNGERGANGS DES WESTRÖMISCHEN REICHES*

Ausgehend von der wichtigen kroatischen Studie (V. Posavec, *Dalmatia during Marcelina and Juliet Nepota / Summary: Dalmatia in the time of Marcellinus and Julius Nepos*, 2007), die eine erschöpfende Synthese der älteren Forschungen bringt, werden in unserem Beitrag besonders jene Questions akzentuiert, die von verschiedenen Authors in den letzten Jahren angeschnitten worden sind (D. Hennig, 1999; M. Kulikowski, 2002; J. Szidat, 2010; R. Bratož 2011. Mr. Zecchini 2015).

Der Antritt der sog. dalmatinischen Dynastie ist will make typische Erscheinung der Krisenzeit them Weströmisches Reich, als in verschiedenen Teilen die Auto-comen, dh nicht von der Zentrale Kontrollierte Gebiete auftraten (in Gallien, Hispania, Noricum, Britannien usw.). Das römische Dalmatia fungierte für rund ein Vierteljahrhundert als de facto selbständiges Staatsgebilde, das sich in die diplomatischen politischen Beziehungen und mit dem Oströmischen- wie Weströmisches Reich eingliedern konnte. Im Vergleich mit den usurpation und der Sezession Versuchen their 3rd und 4th Jh. weist Beispiel der Dalmatiens auf Besonderheiten hin.

(1) Nachdem Marcellinus als militärischer Befehlshaber in Dalmatia 454 (erst nach Kulikowski mind 461) dem Kaiser den Gehorsam abgesagt Hatta hat er nicht den Kaisertitel usurpiert, um die Ansprüche auf die Herrschaft im Westen zu legitimieren, ebenso hat er keinen eigenen Kandidaten für den Kaisertitel nominiert, sondern begnügte sich mit der Macht der eigenen Province. Eine ähnliche Stellungnahme ist bei den Heermeistern (römischer oder barbarischer Herkunft) anderenorts zu beobachten, zB in Africa (Gildo them frühen fifth Jh.), In Thrakien

(vitalianus), and Kleinasien (Illus) usw. Nach dem Tod gewaltsamen Marcellins (468) übergang die Macht auf seinen Neff Julius Nepos. Erst hat dieser bei der Unterstützung des festen Ostkaisers den Kaisertitel them Westen übernommen (474/5); nach dem Militärputsch 475 ist auch nach also Salon geflohen, wo er noch fünf Jahre als Kaiser des Westreichs regiert. Dabei erstreckte sich sein Regiergebiet freilich only available in Dalmatia.

(2) Das Staatsgebilde war are stark und bedeutend, dass es in Einzelfällen gleichwertiger als Partner in Beziehungen myth Ost und westreich erschienen ist.

(3) Dalmatia offensichtlich hatte eine starke wirtschaftliche Basis, auf anderen Grundlage es ein starkes Söldnerheer (vorwiegend aus und Hunnen Goten) und eine Militärflotte unterhalten konnte.

(4) Die Dalmatinische Elite mit der, Dynastie 'an der Spitze hat sich mit den aristokratischen Gruppen anderswoher gebunden; zur Zeit des Julius Nepos myth Norditalien (anger. Liguria). In Entscheidungsphase der der der Machtkampf war Hauptgegner die Gruppe aus aristokratische Südpannonien myth Orestes und sein Kreis, der den dalmatinischen Kaiser verdrängt.

(5) Mit Ausnahme des Kaisers gallischen Avitus, der nach dem Fall für eine recht kurze Zeit zum Bischof eingesetzt wurde, ist der Fall Dalmatinische, als der abgesetzt Kaiser Glycerius - they Gegensatz zu den kanonischen Regeln - zoom Bischof von Salon und damit zoom Metropolit Dalmatiens erhoben quote, ein einzigartiger Fall der Kirchengeschichte der Spätantike. Er weist auf Schengen Links zwischen der Weltmacht und der Kirche in Dalmatia hin.

(6) Das Ergebnis der Diskussion über den Zeitpunkt des Verfalls Weströmischen des Reichs (476 oder 480) ist von der Priorität der criteria abhängig. Wichtiger als diese Debatte kann uns sein die Frage, ob mit dem Sturz des letzten dalmatinischen, Herrschers 'Ovid durch die Odoaker 481 Dalmatinische, Selbstständigkeit' völlig ver nicht quote bzw. the irgendwelche ihre relic noch weiter existierten.

Davor Bulić

PARS URBANA: *THE CONDITIONS OF LIFE IN THE LATE ANTIQUE VILLAS IN ISTRIA*

In this paper the data about the late antique extraurban housing areas in the ager of Pola and Parentium are systematized. From the 4th century the process of "ruralization" or the degradation or disappearance of urban elements, can be followed in Istria on a significant number of examples of such buildings. On the contrary, the archaeological data collected over the past two decades, as well as the reinterpretations of some older data, indicate that it was not a general phenomenon which could theoretically be applicable to all sites of this kind in the period. The continued development of housing facilities is noted there and they can be compared, by their architectural decoration and the contents of the thermal complexes, with *pars urbana* of early Imperial period. The classic Roman way of extraurban life lasts during the late Empire, the Ostrogoth and Byzantine rule, until the end of the 6th or early 7th century, when turbulent times arose in Istria, marking a definite shift from classical civilization.

Nikolina Burica

*UNPUBLISHED RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF
THE SEWAGE SYSTEM OF ANCIENT ZADAR (IADER) (Poster)*

This paper provides the insight into the results of previously unpublished archaeological research of the urban sewage system on the Zadar peninsula during antiquity. The research was carried out by the Archaeological Museum in Zadar during the last 30 years, and it was based on the research of academician Mate Suić. It complements the hitherto known data about the direction of the city's sewage network extension.

Klara Buršić-Matijašić

*HILLFORT SETTLEMENTS – FORTY YEARS AFTER THE BOOK
„ANTIČKI GRAD...“ BY MATE SUIĆ*

Hillforts are distinctive landscape elements of the eastern Adriatic coast and the basis for the urban development of the area. After the Second World War academician Suić was one of the first scientists who touched the problem of the development of settlements which began as hillforts. Suić's poleogenesis of pre-urban, proto-urban and, finally, urban phase of settlements on hills is the guide which has been followed during the last forty years, since the author wrote the text as an introduction to his book *Antički grad na istočnom Jadranu*.

Nikola Cesarik, Luka Drahotusky-Bruketa

*AN UNPUBLISHED INSCRIPTION OF THE III COHORS
ALPINORUM FROM CECELA NEAR DRNIŠ AND THE QUESTION
OF AN AUXILIARY CAMP IN PETROVO POLJE*

Inscriptions of soldiers of Roman auxiliary troops from territory of Petrovo polje, induced many authors to think about the existence of a Roman fort included in the line of Roman camps from Burnum to Tilverium (so-called "limes Delmaticus"). Four members of auxiliary units (*cohors I Lucensium, ala Claudia nova, cohors III Alpinorum, cohors I Belgarum*) in this area have been mentioned in eight inscriptions. This paper will present an insight into the problem of the relations in Roman army in the aforementioned area, proposing the location of a possible Roman camp near Kadina Glavica. In addition, we will present one unpublished inscription mentioning *cohors III Alpinorum*, found in 1911 at the hillfort Cecela near Drniš, which is now kept in the Archaeological Museum in Zadar.

Slobodan Čače

*THE BEGINNING OF PLINY'S DESCRIPTION OF ILLYRICUM
(NAT. HIST. 3,139) AND LIBURNI*

There are contradictory opinions about the initial part of Pliny's description of Illyricum (*Nat. Hist.* III, 139). It is believed that this part of the text is actually unfinished due to mismatch of data taken from various sources. The emphasis on the Liburni, in the place where we would expect an introduction to the presentation of Illyricum and the neighboring areas, is problematic. Lacking appropriate sources for the introductory outline, Pliny begins with Liburni and links them with nations such as Mentori, Himani and others – thus referring to a condition that precedes the emergence of the term Illyricum. Suić's reasonable opinion was that this is just another reminiscence on the ancient importance of Liburni. Pliny's source, however, belongs to erudite literature of later Augustan Age. The information about Liburni from Raša (*Arsia*) to Krka (*Titium*) should be relativized, because it would belong to the same erudite source. The issue of ethnic and/or political affiliation of communities around Kvarner is still open and should be resolved through further research.

Martina Čelhar, Greg Zaro, Dario Vujević

NADIN – GRADINA: THE EVOLUTION OF CITY (Poster)

In 2015, the University of Zadar and University of Maine (USA) embarked on a collaborative research program to evaluate the urban transformation of Nadin-Gradina. Five units were excavated at the site to understand depth of deposits, chronology, and integrity of the archaeological record. The results suggest that, while Nadin was occupied intermittently for about 2000 years, the most significant physical transformation of the site occurred during Roman governance of Dalmatia.

Natalija Čondić

LIBURNIAN GRAVES ON THE ZADAR PENINSULA (Poster)

Martina Dubolnić Glavan, Miroslav Glavičić

*A DEDICATION TO THE IMPERIAL NUMEN FROM PRIVLAKA
NEAR NIN: THE ARCHIVE AND FIELD RESEARCH*

At the beginning of the 20th century Luka Jelić recorded in his field diary that two fragments of a honorific base with partly preserved dedication to imperial numen (*Numini Imp. Caesaris...*) were used as a *spolia* in the Grbić house in Privlaka. The authors compare Luka Jelić's quotes with the topographic data collected by field surveys conducted during the year 2012 at Privlaka near Nin. The dedication to the imperial

numen in Privlaka authors interpret in the context of events related to the imperial cult in municipium Aenona and beyond, in Upper Illyricum/Dalmatia.

Tomislav Galović

LATIN EPIGRAPHIC HERITAGE OF ROGOVO ABBEY

The Latin epigraphic heritage occupies a very important place in the epigraphic corpus of the Middle Ages and the modern age in the Adriatic area. Therefore, as a large unit it deserves special treatment, processing, preservation, cataloguing and publication. We will present the most important inscriptions from the medieval Latin epigraphic heritage in Rogovo Abbey (which began as Monastery of Sv. John the Evangelist in Biograd, then of Ss. Cosmas and Damian on the hill Čokovac near Tkon on island of Pašman), and we will observe the state of research of this valuable heritage – archives in stone (*saxa loquuntur*), as well as differences among some interpretations. Beside some later Glagolitic inscriptions, in the Benedictine church on Čokovac there are extremely valuable Latin epigraphic monuments dated to the later Middle Ages. Particularly important are the inscriptions (in Čokovac, Rogovo, Gorica, Sv. Filip i Jakov) raised by the most significant abbot of this monastic community, Peter II of Zadar – Peter II of Zadar (1364-1382), deservedly called *abbas dignissimus Petrus de Iadra*. The intention is to present this monumental heritage of the only still living male monastic community, proud of its early medieval regal monastery status (*monasterium regale*), and to make it more accessible to scientists of different fields and to anyone who is interested in it.

Vedrana Glavaš, Miroslav Glavičić

THE DRVIŠICA HILLFORT – A CONTRIBUTION TO THE UNDERSTANDING OF THE CULTURAL LANDSCAPE OF THE VELEBIT MARITIME SLOPE (Poster)

The archaeological site of Drvišica in Karlobag is a complex place consisting of prehistoric hillfort and necropolis, settlement from antiquity, late antique fort, early Gothic church of St. Vid (St. Vitus) and remains of the Theresiana road. In this paper the authors will present the results of the research of Drvišica, which have significantly contributed to the understanding of the cultural landscape of the coastal slopes of Velebit and of the context of the settlement in this region, the continuity of which can be traced from the Iron Age forwards.

Ivo Glavaš

CONSULAR BENEFICIARII AND FRUMENTARII IN BURNUM

After the departure of legions and the establishment of the municipium in Burnum, at latest during the time of Hadrian, in the year 138, the inscriptions of active legionaries, found in Burnum, are only those of the members of the governor office in the province of Dalmatia: *beneficarii consulares* and *frumentarii*. *Beneficarii consulares* in Burnum resided in a separate unit with an accompanying sanctuary, as it was usual from the 2nd century AD in some provinces of the Roman Empire. Based on one inscription of the *beneficarii consulares* from Burnum, it is possible to discuss the position of the unit with the sanctuary, which was, analog to the archaeological data from the explored units on the German limes and in Sirmium, very close, but still outside the ramparts of the former legionary camp. By a careful analysis of the inscriptions preserved on the altars of *beneficarii consulares* in Burnum, we will open the discussion about the legions of Danubian limes from which they have come and about their presence within the governor office in the province of Dalmatia. The discovery of the inscription of a *frumentarius* in Burnum again raises the question of their function during the Principate, because it seems that they were responsible for the monitoring of the supply that went from the port of Scardona towards Burnum and further to the Pannonian limes. Although the function of *frumentarii* during the Principate is in contemporary historiography and archeology usually related only to the courier work across the province and between the provinces and Rome (*Castra Peregrina*), there is epigraphic evidence which proves that even after the 1st century AD *frumentarii* dealt with grain supply, as their name, created during the Republican period, suggests.

Smiljan Gluščević

NEW CONTRIBUTIONS ABOUT THE PRODUCTION AND STORAGE FACILITIES AT MULINE

Fifty years have passed since the end of archaeological research of the great economic facility in Muline on the island of Ugljan. Over the last fifteen years, new information arose from partially conducted geophysical surveys, as well as from shorter underwater research, and from other archaeological find nearby. On the basis of this information it is possible to get a more complex picture of the complex of architectural remains, but also of the date and duration of the largest investigated economic facility in Dalmatia.

Smiljan Gluščević

RESEARCH OF THE GOSPODSKA GOMILA SITE ON THE ISLAND OF UGLJAN

During the year 1998, within the activities of the *Task Force* of the Croatian Heritage Foundation, a fortnight-long archeological work was conducted on the site of Gos-

podska gomila, located 1 km east of the economic complex in Muline on the island of Ugljan. After the clearing of a forest, the outlines of a relatively large object appeared, a *villa maritima* with a small port. The finds of architectural remains enabled the reconstruction of the basic ground plan, while the graves pointed to the end of its use. The whole facility should also be seen in the light of previous finds, mentioned by Frane Bulić at the end of the 19th century.

Smiljan Gluščević, Nikolina Stepan

*THE UNDERWATER FINDS FROM MULINE ON THE ISLAND
OF UGLJAN*

Underwater research, lasting only a few days, was conducted in 1998, within a few minor probes in the shallow sea in front of the economic complex in Muline on the island of Ugljan. This was the first research of its kind on the island of Ugljan and it obtained an insight into the basic stratigraphy. Additionally, it provided a clearer picture of the type, provenance and chronology of the material arriving into the harbor, and it also significantly updated the knowledge about the origin and the probable termination of use of the economic complex to which it belonged.

Hrvoje Gračanin

JUSTINIAN I AND THE SO-CALLED LIMES MARITIMUS

The hypothesis about the so-called *limes maritimus*, which has been devised to describe a network of maritime strongholds along the coast and on the islands of the eastern Adriatic in the Justinianic and post-Justinianic ages, has become one of the topoi of Croatian historiography of Late Antiquity. The late professor Mate Suić was one of its most distinguished proponents. This hypothesis has recently been contested. The aim of the paper is to present the hypothesis and discuss anew the evidence that has been adduced to its support. The intention is to offer new insights and firmly dismiss the hypothesis from the current historiographic terminology repository. This is not to say that the creation in the time of Justinian I and later of the network of maritime strongholds on the eastern Adriatic was not a systematic and continuing effort, but one which did not primarily involve a military defense purpose, as would the term *limes* imply, but rather served a navigation purpose and, in some measure, may have also had a refugial function.

Miroslav Granić

PETRO FALETRO COMITE COEPTA FVIT VRBS 1443.

Academician Mate Suić explored the cities of the eastern Adriatic coast from the ancient times to the Middle Ages. In 1975, at a scientific conference dedicated to the life

and work of our distinguished Renaissance master Juraj Dalmatinac, he focused the attention on the problem of urban planning of the city of Pag, which was built *ex nihilo*, according to a pre-established urban plan, in the second half of the 15th century. Suić often discussed his Pag, the city where he spent many years of his life, dedicating the part of his scientific work to various problems of its earlier and more recent history, particularly his ground-breaking scientific monography published in 1953. The author of this paper deals with a previously undiscussed inscription from the year 1443, engraved in stone, which directly testifies to the historic event of 1443 – the foundation of the town. The inscription with the name and the coat of arms of Count Peter Faliero of Pag, who had the honor to set the foundation stone, is short and concise. This important historic event of Pag is noted with one sentence in Latin. Along with the inscription the author analyzes a public document, the testimony of that event on May 18th 1443, which can be considered the Pag birth certificate.

Mato Ilkić, Dejan Filipčić

*THE EARLY REPUBLICAN NUMISMATIC FINDS FROM
SOUTHERN LIBURNIA*

Academician Mate Suić was the first scientist who provided information about one early Republican numismatic find from Bribirska Glavica. It is so far the only published half-uncial semis from southern Liburnia. It was molded in Luceria between 214 and 212 BC (RRC 43/2a). However, various numismatic material, which has not been published, was found at many hillforts of northern Dalmatia, for example: *rude*, *aes signatum*, *aes grave* and *uncia*. Among others, there are also early Republican overstrikes of Syracuse coins, which are unique in northern Dalmatia. This evidence is important not only for more comprehensive knowledge of numismatic topography, but also for a better understanding of the oldest means of payment in southern Liburnia.

Ivana Jadrić-Kučan

*SEVERAL NOTES ON THE HISTORY OF THE TOWN OF
GROBNIK IN ANTIQUITY*

The town of Grobnik is situated northwest of Rijeka, at an altitude of 455 m and at a strategically important position between the left bank of Rječina and the fertile plain of Grobničko polje. Its name was mentioned for the first time in the famous Vinodol Code of 1288. Although the name of the place was recorded for the first time, the archaeological finds show that this area was inhabited from prehistoric times, through antiquity and the middle ages, when Frankopan counts from Krk built Kaštel, a fortress of triangular shape, at the top of the settlement in the year 1225. The position of Kaštel at the ultimate northwestern part of the settlement probably led to the destruction of the architecture of earlier periods, which is why the settlement was previously unknown. Therefore, based on the analysis of archaeological material from that area, we will present in this paper the importance of the town Grobnik in antiquity.

Nikola Jakšić

THE AGER OF ANTIQUE AND EARLY MEDIEVAL ZADAR

Ana Jordan Knežević

*THE PRE-ROMANESQUE RECONSTRUCTION OF EARLY
CHRISTIAN CHURCHES IN THE OUTSKIRTS OF ZADAR*

In this presentation there will be discussed the fragments of church furniture and architectural decoration which testify to pre-Romanesque reconstruction of early Christian churches in the vicinity of Zadar. The unique typological and stylistic analysis will be presented, including the most important stone monuments, from sanctuary rails to sarcophagi and ciboria. Special consideration will be given to the churches that were built during the late antiquity in major rural centres and became an integral part of the Croatian area in the early Middle Ages, refurbished as private places of worship. Based on comparative analysis of the monuments, as well as on other important factors, new observations about their restoration will be presented. Additionally, the influence from the Byzantine Zadar, spreading into the countryside and recognized also in local stone-workshops from the early Middle Ages, will be considered.

Miljenko Jurković

EARLY MEDIEVAL FORTIFIED SETTLEMENTS IN ISTRIA

The last chapter of Mate Suić's book „The Classical City in the Eastern Adriatic“ opened a question that nobody before or after him had barely wanted to investigate – the question of the transformation of settlements in late antiquity and early middle ages, or an even harder question – founding new settlements in late antiquity and early middle ages.

Accepting the challenge of an entirely new research process, here we will present the first results concerning the founding and development of settlements in the early middle ages on the territory of Istria, conquered by the Carolingians in the late 8th c. We will discuss the territorial organisation of Istria during the Carolingian period, the political, diplomatic and physical reasons of founding fortified settlements during the Carolingian conquest of Istria, as well as their territorial micro topography.

Jana Kopáčková

OLIVE OIL AND WINE IN ROMAN DALMATIA

Coastal area of Eastern Adriatic was very suitable for planting of olive tree and grapevine. During first decades after the Roman conquest, the whole coastal landscape was turned into economically prosperous units - villae rusticae. In some of these villae, the evidences of production of olive oil and wine can be found. Among the archaeologi-

cally detected proofs of this important agricultural production belong not only a pressing room with different equipment (fruit mill, pressing device), but also a warehouse for finished product (*cella olearia / vinaria*).

This paper will provide a comprehensive map of spread of all known Roman sites linked to the production of olive oil/wine in period from beginning of 1st century AD till end of 6th century AD in the territory bounded by river Arsia (Raša, Croatia) on the north and by city of Lissos (Lezhë, Albania) on the south, with sites today located in Bosnia and Herzegovina included. This map clearly disproves old theories about a small scale of olive oil/wine production in Dalmatia.

Sonja Kirchhoffer

SPATIAL TERMINOLOGY FROM THE NIN INSCRIPTION
CIL 3, 14322,04

In this paper an inscription from Nin (*CIL 3, 14322, 04*) will be analyzed, with most of the attention on the spatial terminology used on it and its meaning. Considering the three spatial terms (*taberna, pergula, menianum*) recorded on this inscription, we will compare it with two inscriptions from Pompeii (*CIL 4, 138; CIL 4, 1136*), where spatial terminology also appears. The aim of this paper is to emphasise that the use of such names in ancient Nin was a reflection of early and intensive Romanization, in which they were used to describe public and consequently also private construction. Such finds are extremely rare, which increases the importance of the inscription from Nin. Therefore we can put it side by side with the aforementioned Pompeian epigraphic heritage.

Marija Kolega, Mate Radović

NEW INSIGHTS INTO THE URBANISATION OF ANCIENT AENONA

During the Roman rule Liburnian Aenona experienced radical urban changes, which were archaeologically researched during the last 20 years within the city area. The remains of walls dated in the Roman period were discovered on the east of today's Lower Gate and northwest of the Upper Gate. The walls had city gates: southern, with square towers, discovered in the area in front of the Lower Gate, and one in the axis of the Upper Gate, also with towers. In this way Aenona was connected to other regional roads, among which the ones that led to Iader and Ravni Kotari are certainly the most important, as well as directions of local significance within the area of the territorial community (towards Zaton, Privlaka and Vir). Major and many minor urban communications are recorded within the islets, showing the transformation from a proto-urban (Liburnian) to urban (Roman) architectural phase. In this way a completely new insight to the urbanization of Aenona is obtained, confirming the dependence on the morphology of the urban areal inherited from pre-Roman times. This research has changed the current picture of development of Nin in antiquity, and in some elements it significantly differs from previous versions, which were based primarily on the works of Mate Sučić.

Sineva Kukoč, Martina Čelhar

NADIN – THE STRUCTURE OF LIBURNIAN NECROPOLIS

Scant archaeological sources for the systematic analysis of all types of Liburnian necropoleis are visibly enriched by new archaeological research of the flat necropolis in Nadin (*Nedinum*). It was built beside the prehistoric and later communication which led to the Liburnian hillfort settlement *Nedita*, ie Roman municipium. Two basic cultural and temporal phases of the necropolis were determined – Liburnian and Roman, as the Roman necropolis was built over the Liburnian from the Iron Age. Moreover, the spatial structure of both cemeteries in Nadin was discovered. The discovery of the spatial concept of a Liburnian flat necropolis, in contact with Roman planning, is the greatest novelty of Nadin research and, therefore, the contribution to the knowledge of indigenous and romanized cult of the dead in Liburnia.

Bruna Kuntić-Makvić

SETTLEMENTS AND RESOURCES: THE DEVELOPMENT IN THE SHADOW OF AN AUTONOMOUS CITY

It is through the autonomous city as the centre of power over its assigned territory that the Roman state organised and realised its functions. Colonies and municipia have long been considered the source of Romanisation, that is, strong transferers of the general Roman civilisational heritage to the specific local area. The highest rank and therefore the strongest import of Roman civilisational heritage was gained by places on the economically and strategically important positions which, by their various possibilities, attracted many people of Roman and Italic civic rights even before the attainment of the municipal rank. In most cases those are old domestic settlements, and the advantages of their positions had long been used by their own population long before the Romans came.

On the territory of these cities there were also from the ancient time other smaller settlements, which have found themselves in the Roman system subjugated to the privileged autonomous towns. Their development in the shadow of the towns such as Iader in the Roman province of Dalmatia or Siscia in the Roman province of Pannonia has progressed differently, depending on the resources at their disposal. The equalisation of the free citizens of the Roman Empire in their civic rights and duties in 212 AD in principle erased the differences in the position of the citizens of the old municipalities and the population in the surrounding area. However, in order to truly evaluate the extent of the change, it is necessary to follow the development of the subordinated settlements, according to the available sources, in the meantime, since their coming under the Roman rule.

The examples of the Liburnian settlement on Bribirska Glavica and the Colapian settlement in Topusko are discussed.

Anamarija Kurilić, Berislav Štefanac
*AN ALTAR RECENTLY FOUND IN ZADAR DEDICATED
TO FAUSTINA*

The main topic of this contribution is the Roman altar dedicated to the Empress Faustina found in 2014 during the construction works of the new sewerage system at Liburnska obala in Zadar (ancient Iader), situated within the protected urbanistic area which required constant archaeological supervision, provided by the Museum of Ancient Glass. Additional archaeological rescue excavations were undertaken in February and March of 2015, which enabled better insight into the altar's finding context, as well as the acquisition of new evidence regarding the urban development of the north-eastern part of Zadar peninsula. Therefore, the authors shall present a detailed analysis of the aforementioned votive altar, the context in which it was found, including other ancient epigraphic and architectonic finds discovered therein, as well as the overall importance of these finds for the understanding of urban development of ancient Iader.

Maurizio Levak
*FROM THE HISTORY OF THE PROCESS OF 'CASTRISATION'
ON THE EASTERN ADRIATIC COAST*

In his book *Antički grad na istočnom Jadranu*, in the chapter on the late antique innovation, Mate Suić stressed the importance of castrisation process for understanding the late antique transformation of eastern Adriatic cities and the territory as a whole. His short but clear guidelines have gradually induced interest in further research during the recent decades, which deepened the knowledge of the process and also opened up new questions. At the turn of late antiquity to the early Middle Ages there was a redefinition of the fundamental features of the city and its relation to the rural area, and that is the reason for which the study of castrization is of great importance for understanding the transformation of ancient cities, as well as newly emerged late antique settlements, into medieval cities.

Hrvoje Manenica
*THE MODERN-AGE FINDS FROM ŠIME BUDINIĆ SQUARE
IN ZADAR*

In February 2011, at the Šime Budinića Square, Archaeological Museum of Zadar conducted research led by Dr Jakov Vučić. This is the area of the eastern part of Zadar's city centre, located between the church of St Simon in the northeast and the Duke and Providur Palace in the southwest. Along the square passes the main city communication and continues to Široka Street (Kalelarga). On this occasion a residential and commercial facility was found, containing a courtyard enclosed by drywall to the southeast side. The layout of the object corresponds to the one shown in the model of

the city dated to 16th century. Plenty of table glazed pottery and rough kitchen ware derives from the site, dated to the late middle ages and the modern era, and found in a waste pit. In this paper the architectural archeological finds will be interpreted, as well as the content of the waste pit and small archaeological finds.

Emilio Marin

HABENT SUA FATA: SALONA, NARONA, MURSA

On peut s'interroger comment les historiens, voire les archéologues, ont étudié, recherché, compris et interprété l'héritage urbaine de l'Antiquité tardive.

Salone et Mursa sont deux villes, de la Dalmatie et de la Pannonie, deux exemples, méditerranéen et continental, pour le destin des religions et leurs lieux de culte, ainsi que de notre connaissance de la société, de la survie ou du conflit du paganisme et du christianisme.

Narona, une troisième ville, aux bords de l'Adriatique, jusqu'aux les fouilles plutôt récentes ignorait complètement son histoire médiévale.

L'enquête sur le recueil des inscriptions du IVe siècle à Salone montre les enjeux de l'épigraphie préconstantinienne, constantinienne et postconstantinienne. En revanche, l'enquête sur le recueil des inscriptions latines d'Hortus Metrodori – la nécropole occidentale de Salone montre un exemple bien différent par rapport aux autres cimetières salonitains, où des inhumations chrétiennes n'ont pas été suffisamment pratiquées comme sur les autres cimetières devenues chrétiennes.

Mursa a disparu bien avant les deux autres villes adriatiques et les axes propices, notamment Ouest-Est (les routes qui menaient vers cette ville de l'Italie voire de la Gaule) et Nord-Sud (Danube-Adriatique) n'étaient pas en mesure de sauver son existence.

Jelena Marohnić

INSTITUTIONS OF THE MIDDLE ADRIATIC POLEIS IN EPIGRAPHIC SOURCES

Only a handful of the many institutions of a polis have been recorded in Middle Adriatic poleis, mostly in epigraphic sources. A detailed review will be presented of the institutions recorded in inscriptions. Special attention will be given to the differentiation between Parian and Pharian institutions, often confused in Croatian literature. The remaining institutions will be defined on the basis of contemporary analogies from the Greek epigraphic material.

Dražen Maršić

*THE COLUMNS WITH PROTOMATA OF JUPITER AMMON AND
GORGON IN ZADAR AND THEIR ARCHITECTURAL CONTEXT*

From the iconographic and functional point of view, columns with protomata of Jupiter Ammon and Gorgon are the most interesting elements of sculptural decoration at Forum of antique Iader. Their architectural context has not been unambiguously clarified. Mate Suić, a distinguished researcher of Forum in Zadar, at first thought that they were standing inside of the front balustrade of Capitoline temple. Although that's exactly how they are presented today, several technological details of production refute this theory. It is possible that Suić eventually became aware of them, since later he changed his mind, attributing the columns to "the upper balustrade" of Severan basilica. Stylistic reasons, however, deny such a possibility, especially the comparison with the group of later Forum columns decorated with busts of Pan and Dionysus. It is interesting that Suić's latter opinion is in some texts accompanied drawings which show the columns inside the porch of the Forum. An exhaustive analysis of the way the columns were made, installations visible on the top and back side, and comparative examples from Roman architecture show that the columns undoubtedly stood within the structure of the gallery (loggia).

Ivan Matijašić

PSEUDO-SCYLAX AND THE GEOGRAPHY OF THE ADRIATIC COAST

In 1955 Mate Suić published a paper on the description of the Dalmatian coast in the so-called Ps.-Scylax's Periplus ("Istočna jadranska obala u pseudo Skilakovu Periplu"). He proposed some interesting (and debatable) hypotheses on the authorship and the composition of this Greek geographical work. However, his essay was mostly ignored in later classical scholarship. In this paper I propose a philological and historical reassessment of Suić's conclusions in the light of subsequent studies dedicated to Ps.-Scylax, from Peretti's *Il periplo di Scilace* (1979) to Shipley's recent edition (2011). My aim is to show how Suić's essay was neglected and ignored, even though it was based on a sound archaeological and philological argumentation.

Robert Matijašić

*THE TOWN AND COUNTRY OF THE EASTERN ADRIATIC
IN ANTIQUITY*

The relationship between town and country in antiquity is a common theme of historical/archaeological considerations. Examples of cities from the eastern Adriatic coast provide plenty of material for the upgrade of the programmatic texts in which Mate Suić defined the problem and proposed a range of solutions and hypotheses in the 1950-s. They are based both on the regional reality and the wider context of the Mediterranean world. To the question of the relationship of town and country in an-

tiquity no unambiguous answers can be given for the entire area of Greek and Roman civilisation, but every regional context, including also the eastern Adriatic, presupposes a series of facts which can be applied in other cases as well. The problem of the relationship of town and country in antiquity is a question not only of archaeology and history, but also of economic history, sociology of antiquity and other scientific disciplines.

Ivan Matijević

THE DALMATIAN FRUMENTARII

From each legion in his province the governor chose *frumentarii*, two of whom were sent to serve in Rome, and one would stay in his office. In Rome, they had their own camp and were organized in a separate unit with its own hierarchy and officers. The primary task of *frumentarii* during the principate was the transfer of information between the emperor and the governor. They also acted as the emperor's secret service, which implied internal espionage, arrests, escort of prisoners to trial in Rome, and assassinations. They served at road stations in the interior of provinces, supervised quarries, mines and some construction works. Four inscriptions testify to Dalmatian *frumentarii*, two of which are dedicatory inscriptions from Metulum and Burnum. However, one building inscription and one epitaph of *centurio frumentarius* from Salona are especially valuable for the understanding of this service and of their way of promotion in Rome.

Mirjana Matijević Sokol

HOW TO READ HISTORICAL RECORDS?

Epigraphic monuments, diplomatic documents and narrative records are written historical sources which supply data of different value about the times in which they were created or about earlier times. Epigraphic monuments are the sources of first order because they usually testify to their own time. They are „read“ by methods of archaeology, paleography and philology. Diplomatic records are specific, and diplomatics as a scientific discipline has defined a scientific method which implies several interdisciplinary approaches. Narratives can be accessed in several ways, taking into account the circumstances, location, time, genre, and in the evaluation of the information provided it is important to understand or to decode the message of the author within his work. In his research M. Suić offered several solutions for the interpretation of epigraphic monuments and narrative texts of the Middle Ages, which we estimate as valuable methodological contributions, since they are applicable also in other situations. This refers to the interpretation of the word *Družak*, the form *compsit*, the expression *excurrit Yader* and to the ubication of Stridon.

Salmedin Mesihović

*AQUAE...AN EXAMPLE OF ROMAN URBANISM ON THE
TERRITORY OF PRESENT-DAY SARAJEVO*

In the area of present-day Sarajevo Canton, after the extinction of *civitas peregrina* of Daesidiati, the municipal unit *Aquae* was created, existed and developed. The urban and administrative centre of that municipal unit, which is called *municipium*, *colonia* and *respublica* on epigraphic monuments, was located in present-day Sarajevo suburb of Ilidža (the word derives from the Turkish name for baths). Near the main settlement, archaeological research has shown a series of smaller gravitating settlements, villages, travel stations and agricultural complexes. Even the names of some senior officials are known, as well as the names of local landowners, which offer a conclusion that they were autochthonous Romanized Illyrian-Daesidiatian elite, rather than newcomers from Italy. The research of the Roman town of *Aquae* and its municipal ager, which Arthur Evans began way back in 1875, has not yet determined possible continuity of the urban centre and the earlier indigenous settlement, although there are indications for such a theory. The city of *Aquae* had its important communication value for the Roman world, especially because through it passed the road which was the shortest route linking the Adriatic coast with the silver mines in central Podrinje, Sirmium and Singidunum. Additionally, *Aquae* were baths and, according to some finds, they had a certain religious symbolic value. The end of the existence of the city of *Aquae* is still unknown, dated from Gothic attacks at the end of the 4th and the beginning of the 5th century until the Avar-Slavic invasion and colonisation. A possible connection of the city with the Romanic early medieval village Katera, located just a few kilometers away from Ilidža, is still unknown.

Dino Milinović

*PAGAN OR CHRISTIAN: THE PROBLEM OF INTERPRETING
ROMAN SILVER PLATE*

Roman luxurious silver dishes from Late Antiquity were always a topic open for debate, in particular picture plates (or „political plates“) which attracted attention for their size, weight and their images. What were they used for? Who were their owners and what did they represent in Roman society of the later Empire? Even today, we can't answer most of these questions. A fresco in Pompeii, with a fine rendering of a silver table service might seem to suggest domestic use. Some of the silver hoards, too. Yet, this is hardly imaginable for representative objects like the Madrid missorium, with a fine display of imperial power, or the decennialia dish donated by Constance in 342 to an unknown recipient. These were clearly imperial donativa. The distribution of many of these in hoards scattered along the northern brink of the Empire suggests that the military played a major role and that the phenomenon should be compared to a “mechanism of central political control”. Today, silver plate plays a significant part in the history of later Roman art. Research has increasingly focused on its iconography and the social role these images have played as part of a larger effort to inspire con-

fidence in typically Roman values. It is worth noting that there seems to have been no place for Christian images in this effort, despite the fact that since 313 the Empire was firmly in the hands of Christian monarchs.

Feđa Milivojević

THE COMMAND OF APPIUS CLAUDIUS CENTO IN ILLYRICUM

Appius Claudius Cento was already an experienced commander in 170 BC when he was sent to Illyricum due to fears that King Gentius would take arms against Rome. In Livy's data we find him in this position until 168 BC and the beginning of the last Illyrian War, when he was replaced with, in our literature much better known, Lucius Anicius Gallus. In Livy's remarks on Claudius' activities in Illyricum there is a range of information which has not been considered to date, and which point to the Roman effort to ensure the borders reached in Illyricum with permanent military garrisons. This paper will attempt to resolve certain contradictions arisen by different interpretations of unrelated parts of Livy's text, to portray the strategic situation in Illyricum just before the outbreak of the Third Illyrian War, and to clarify how it was that Lucius Anicius, not Appius Claudius, became the commander whose victory over Gentius terminated the existence of the Illyrian Kingdom.

Boris Olujić, Branko Mušič

*OUTLINES OF CONTINUITY: A SETTLEMENT IN PREHISTORY
AND ANTIQUITY*

Jasmina Osterman

*SUMERIAN CITIES AND THEIR DIVINITIES: THE OLDEST SOUTH
MESOPOTHAMIAN CITIES THROUGH ARCHAEOLOGY
AND MYTHOLOGY*

In the East, at mouth of the rivers Euphrates and Tigris in the Persian Gulf, approximately 7,000 years ago a process that will forever change the face of the earth, and lay the foundations of today's world begun. At that time we can see the first steps towards an urbanization. That complex process could not unwind overnight, but from the first signs of urban life to the formation of a true urban center - the city, over two thousand years will pass (Obeid period - about 5500th-4000th B. C. and Uruk period - around 4000th to 2900th B. C.). The story about that epic journey was preserved for us in the layers of two earliest great Sumerian city, Eridu and Uruk. Archaeology has revealed the oldest temples, walls, houses and their hearths and from a variety of accompanying findings told a story about life and organization of this early society. However, these people told us that story themselves, writing down in the myths their visions of the world and its organization. Each Sumerian city probably since its foundation had its patron god, whose house (temple) was the heart of the city. Each

success or failure of the city was perceived as the rise or fall of its divinity. Complex relationships between many of the Sumerian cities and their deities gradually formed mythological stories in which the gods argue, fight, love, get married and have children. The significance of the first two urban centers in southern Mesopotamia, Eridu and Uruk, was remembered for thousands of years after these first steps towards the urban life, in the myths about their gods protectors as well as by the position of these deities in the Sumerian pantheon, the god Enki for Eridu and goddess Inanna for Uruk.

Josip Parat

*THE SHIELD OF ACHILLES AND THE ORIGIN OF THE POLIS:
AN EXAMPLE OF AGORA*

In the Greek literary tradition descriptions of art objects are standard places. The description of the Achilles' shield in the eighteenth book the Iliad is one of the most significant and is regarded as an exemplary topos of classical literature. On Hephaestus' handicraft, the epic poet has shown, among other things, two cities. The description of the first one contains several motifs testifying to the early concepts of a properly organized settlement and/or political community among Hellenes. In this sense, the mention of agora should be highlighted. It is well known that in Homer's Iliad agora refers primarily to the assembly which decides on behalf of the community. However, on the Achilles' shield agora is, quite exceptionally, understood as physical space. It seems, therefore, that this scene is an isolated case in the epic and that it corresponds more to the representations of the agora in the Odyssey than to the descriptions of urban complexes in the Iliad. Perhaps it could be just a carefully designed narrative pause, but the possibility of interpolation should not be eliminated.

Mladen Pešić

THE UNDERWATER SURVEY OF THE ZADAR COUNTY

In the period from 2011 to 2015, employees of the International Centre for Underwater Archaeology carried out a program of surveying the underwater of the Zadar County. The result was the discovery of a number of new isolated finds, anchorages, harbours, port constructions as well as shipwrecks belonging to the periods from antiquity to modern age. On this occasion, an opus of the most interesting finds from the underwater survey will be presented.

Marko Petrak

*THE BYZANTINE SPIRITUAL SANCTION OF THE CURSE OF THE
318 FATHERS IN THE MEDIEVAL LEGAL ACTS FROM ZADAR*

The aim of this presentation is to analyse the spiritual sanction (poena spiritualis) of "the curse of 318 fathers" (maledictio CCCXVIII patrum) in the medieval legal acts

from Zadar. In the first part, we shall analyse the Byzantine origin of this sanction and attempt to explain its meaning, beginning from the fact that the phrase “318 fathers” refers to the participants in the First Ecumenical Council of Nicaea (325 AD). Then we shall analyse the aforementioned spiritual sanction in the context of other typical imprecations directed against those who would not comply with the provisions of a specific legal act. In the central part of the presentation, the sanction of “the curse of the 318 fathers” will be analysed in four extremely important legal documents from Zadar from the period of Byzantine rule (the will of prior Andrew of 918; the donation of prior Maius to the monastery of St. Chrysogonus of 986; the testament of Agape, daughter of tribune Dabar of 99, and the donation of ban and imperial protospatar S. to the monastery of St. Chrysogonus of 1042-1044 / CD, I, no. 21, 31, 33, 56 /). On the basis of comparison with the Latin legal acts of other Dalmatian and Italian communities containing the sanction of “the curse of 318 fathers”, we shall try to determine the specifics of the Zadar formulation of this sanction as a preserved fragment of Byzantine legal culture in our region.

Petra Predoević Zadković, Palma Karković Takalić,

A CONTRIBUTION TO THE SYNTHESIS OF TARSATIKA'S HISTORY

Mate Suić wrote about the history and urbanism of the ancient Rijeka several times. Since then many papers that discussed specific issues and problems of Tarsatika such as the question of municipality, the city grid, the publication of the archaeological research, the analysis of cartographic sources and others have been published. In addition, the question of Tarsatika in the context of the historical events of the wider area of the Northern Adriatic - *Liburnia Tarsaticensis* has been opened on several occasions. The aim of this paper is to systematize the existing knowledge and to make the historical overview of the urban settlement. The comparison of the data from the literary and epigraphic sources which directly or indirectly mention Tarsatika and its wider area with the material findings as the result of the archaeological research carried out in Rijeka and surroundings from the second half of the 20th century until nowadays will be used as the main source for the analysis.

Ivica Prlender

THE 'CASTRISATION' AND THE CITY: AN EXAMPLE OF „SETTLEMENT ON A SLOPE“

Nade Proeva

ON THE LOCATION OF THE CITY OF LYCHNIDOS AND ON THE ORIGIN OF ITS NAME

The article provides a short outline on the issue of the location of the city of Lychnidos near Ohrid. The issue was finally resolved after a discovery, (at the Ancient Theatre

in Ohrid 2000) of a inscribed ara that honored a citizen of Lychnidos, Aurelios Krates Ptolemaios. The inscription was dated III AD., and dedicated by the citizens of Lychnidos: *Lychneidion he polis*. Nonetheless, the same phrase, *Lychneidion he polis*, has been recognized by F. Papazoglu, on separate fragmented inscription, dated II c. AD, discovered also in Ohrid, and unfortunately not preserved nowadays. This was a serious argument in locating the ancient city of Lychnidos near present Ohrid.

In 526 AD., Lychnidos was devastated in an earthquake, which marked the end of the ancient city and the beginning of the development into the modern city of Ohrid. In this light, the issue of the continuity and/or the discontinuity of the name of Ohrid, and its etymology has been dealt with regard to previous theories.

Irena Radić Rossi, Guilia Boetti

*CISSA ANTIQUA – RESULTS OF THE RESEARCH OF THE
UNDERWATER AND THE COAST OF THE CASKA COVE ON THE
ISLAND OF PAG*

Ancient monuments from the cove of Caska on the island of Pag have been known in literature since the 16th century. Three centuries later, Mijat Sabljarić in his travel notebooks charted the position of visible archaeological finds in the underwater and the coast of the cove, while the first preliminary research was carried out by Mate Suić in the sixties.

In 2005, at the initiative of the town of Novalja, there began a trial underwater investigation which in 2009 received a systematic character. At the time, in the cooperation of the Department of Archaeology of the University of Zadar and the French Centre Camille (CNRS - Université Aix-Marseille), the Cissa Antiqua project was launched. Its aim is to systematically document and partly to investigate the archaeological site in the cove of Caska, and to reconstruct its broader natural and cultural historical context. This report presents the results of archaeological excavations in the eastern part of the cove, conducted in the period from 2005 to 2015, as a contribution to the selected assumptions in the literature presented by Mate Suić.

Ante Rendić Miočević

*TWO INTERESTING UNPUBLISHED ITEMS OF SMALL ROMAN
METAL FIGURAL PLASTIC FROM THE PANNONIAN PARTS
OF CROATIA*

Among the many acquisitions of the Archaeological Museum in Zagreb coming from various private collections particularly attractive are two interesting and previously unpublished monuments, a tiny silver appliqué depicting the bust of Minerva and a partially damaged bronze statuette of the protector of the domestic hearth, Lar. The monuments are from different areas of Pannonia: the Minerva from the Croatian Danube region, specifically from Sotin (Cornacum), a military stronghold on the Danube

limes, while the Lar statuette was found in Sisak (Siscia), a significant urban centre of Upper Pannonia and a rich site of various monuments from prehistoric, Roman and medieval periods.

Silver appliqué with the bust of Minerva was purchased several decades ago, but for various reasons had not been published, although the information about this unique finding was reported in the media, and was later mentioned in a doctoral thesis dedicated to the archaeological heritage of Sotin. Despite the tiny size (3.5 cm), the Minerva figure is featured with a number of accentuated details: on the head there is a helmet with three plumes (cristae), on both sides of the face, the locks of hair are precisely shaped and deeply profiled, the characteristic physiognomic details are very clearly modeled, while under the neck there is visible a rounded edge of a tunic. On the chest there is the distinctive attribute of Minerva, the aegis (Aegis), with the head of Medusa (the Gorgon) in the center and snakes twisting in four different directions. The back of the bust is hollow, clearly suggesting that this is an appliqué.

It is difficult to determine the object on which the bust could have been attached, but given its size, provenance, as well as rare analogies that give reason for such opinion, the assumption is that it could be a decorative part of a horn (cornu), or more precisely, the characteristic military musical instrument. The bust is probably from the end of the 2nd or the beginning of the 3rd century.

The bronze statuette of Lar (Lar Augusti, height 15.7 cm) was purchased by the museum much later and from a different owner, and according to the available data, it was found in Sisak in 1975 or 1976. Lar (Lares) is a typical numen of Roman provenance, and the example from Sisak refers to one of the types that displayed Lar erect (the lower right leg is missing) and, dressed in a short gathered tunic with a belt tied in a knot on the front side. On his feet are tall and richly decorated boots. With his lowered left hand he is holding cornucopia from which protrude various fruits, while in the right hand, flat and outstretched, he is holding a small patera.

Lara statuettes are rare everywhere in the Roman world, but a copy of the Sisak special attention attracts physiognomy which in many details similar to the characteristic physiognomy of the Emperor Caligula. Apparently statuette should therefore be dated to the Julio-Claudian period.

Isabel Roda de Llanza

*EMPORIAE, TARRACO, BARCINO: TRES CIUDADES DE HISPANIA
CITERIOR, CERCANAS TAN, TAN DIVERSAS*

Emporiae, Tarraco y Barcino, tres ciudades de una misma provincia, de un mismo convento jurídico, puertos importantes las tres en la línea de costa y que no llegan a los 250 km de distancia entre sí. Aparentemente tendrían que presentar evidentes trazos de similitud pero, en cambio, más allá de la homogeneidad oficial que Roma consiguió dar a los núcleos de su Imperio, las diferencias son palpables. Se impone siempre por ello un análisis microespacial dentro de un marco macroespacial.

Los territorios de las tres fueron pobladas por diferentes tribus ibéricas (indiketas, cesetanos y layetanos respectivamente), pero sus trayectorias fueron bien distintas. El

municipium de Emporiae convivió un tiempo con la griega Emporion, una fundación focea de Massalia y fue el puerto elegido para el desembarco de los Escipiones en el año 218 a.C. a raíz de la segunda guerra púnica. Tarraco fue asimismo plataforma de Roma desde el inicio de la contienda contra el ejército cartaginés, pero estaba llamada a ser una colonia y capital de la provincia de Hispania citerior, la más extensa del Imperio. Barcino, una pequeña colonia de fundación augustea, fue fundada dentro de la amplia reestructuración acometida en el tercio norte de la península Ibérica después de finalizadas definitivamente las guerras cántabras en el año 19 a.C.

Pensamos que el tratamiento conjunto de la diversidad de estas tres ciudades romanas, puede servir como pequeño homenaje a la gran figura de Mate Suic, maestro perenne del análisis y estudio de las ciudades y su urbanismo.

Mirjana Sanader

*A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF INFLUENCE OF ROMAN
URBANISATION ON THE ENVIRONMENT OF THE EASTERN
ADRIATIC COAST*

Political and social changes caused by the Roman occupation in the Mediterranean (including the Illyricum) have attracted the attention of scientists for decades. Recently there have been more studies attempting to establish the process of economic changes in individual provinces, following the new political and social conditions. It has been observed that, in parallel with the new conditions, changes occurred in the environment. Romans who moved to newly conquered areas ie. in the provinces, did not adapt to the lifestyle led by peregrini, but sought to continue their previous way of life, regardless of whether they lived in the city, village or a military camp. In order to achieve this, they needed, let us mention just one example, large quantities of building material such as stone, wood, clay, sand, and of course plenty of water.

Following the new (Roman) needs, the economy also changed, but at the same time it also necessarily intervened in the environment. The aim of this study is to research the changes caused by the needs of Roman urbanization, which may have occurred in the environment of Illyricum.

Zrinka Serventi, Morana Vuković

*CERAMIC FINDS FROM GLAVICE – STARA POV LJANA IN THE
CONTEXT OF PREHISTORIC SETTLEMENTS IN THE ISLAND OF PAG*

Numerous remains of ceramic vessels were discovered during the archaeological excavations carried out in 2012 at the site of Glavice near Stara Povdana on the island of Pag. Some of these finds can be attributed to the late Middle Ages and early Modern Period (indicated also by finds of Venetian coins), and others are clearly dated to the prehistoric period, predominantly Iron Age. Furthermore, the aforementioned remains were discovered around or even within the heavily damaged dry stone structures,

which, although they cannot be precisely dated to either prehistoric or later periods, indicate the longevity of use of this site for habitation. Due to the context of these finds it is highly possible that the prehistoric settlement was organized on the plateau below the nearby hill and adjacent to the arable field, which is atypical for the area and indicates a change in settlement placement.

Therefore, in this paper we shall analyze fragments of prehistoric vessels, their consistency, typology and decorations, and place them in the context of prehistoric finds in the wider Liburnian territory as well as evaluate the importance of this site in the overall distribution of prehistoric settlements on the island of Pag.

Marjeta Šašel Kos

*EMONA AND ITS PRE-ROMAN POPULATION:
EPIGRAPHIC EVIDENCE*

Not much is known of the pre-Roman inhabitants of Emona, therefore it is all the more important to collect all available evidence. Epigraphic documents from the Ig area are abundant, containing a large selection of indigenous personal names, which, in contrast, are rather scarce at *colonia Iulia Emona*, but not as scarce as it has been assumed. The tombstones with indigenous names actually represent 10.7 % of all Emonian grave monuments with identifiable names. At least eight monuments with epichoric anthroponymy can be regarded as having been undoubtedly discovered at Ljubljana. The Emona-Ig areas were closely interdependent in the pre-Roman period and it was only with the foundation of a Roman colony at Emona that the earlier connections and identity of the pre-Roman inhabitants of Emona were forcibly disrupted, relegating the majority of them to the margins of existence.

However, there were some who managed to integrate themselves into the Roman society, earning enough money to erect a funeral monument for themselves and their families. This was the case of Buio and his wife Lasciontia, as well as of Enno and his wife Cetetiu. There were native families who were given citizenship, transforming their personal names into a *gentilicium*, as, for example, the Vibunnii. These names and social connections of their bearers shed most interesting light on the life at Emona before it became a Roman city, as well as on various ways of integration, when the former inhabitants had to live side by side with the newcomers.

David Štrmelj

THE ISLAND OF UGLJAN IN ANTIQUITY

Although the main scientific interest of Mate Suić was the research of major ancient urban structures, it must not be forgotten that he was also responsible for the long-term excavation of the economic and sacral complex in Muline on the island of Ugljan. These investigations have brought the first specific findings about the ancient history of the island, while at the same time greatly enriching our knowledge of the rural economy in the province, as well as expanding our understanding of the spread of Chri-

stianity in smaller communities. Additionally, Academician Suić was the first scientist who, way back in 1974, attempted to set up a theoretical model of the settlement and the functioning of the Zadar area islands in ancient times. On the occasion of the centenary of the birth of Mate Suić, we have decided to present new findings about the population of the island of Ugljan in the period of antiquity, with a special emphasis on the southern, less explored part of the island, as well as to try and set up a model of the functioning of the island in the context of the nearby colony.

Trpimir Vedriš

ON HILLS, WALLS AND HOLES: SEVERAL OBSERVATIONS ABOUT EAST ADRIATIC CITY UNDER THE GOTHIC REIGN IN THE LIGHT OF A NEW READING OF CASSIODORUS' LETTERS

Hundreds of the preserved letters of Cassiodorus are a particularly valuable source for the study of Gothic administration (from cca 507 to 534) in Italy and the neighbouring provinces. The information from Cassiodorus about Istria and several passages mentioning events in Dalmatia are well known and have been thoroughly analysed in the national historiography. In the context of the discussion about the fate of east Adriatic cities in late antiquity, the purpose of this presentation is to draw attention to a proposed new reading of several Cassiodorus' passages recently offered by Cristina La Rocca, which points to the possibility that another letter, previously unrecognized as such, also refers to Dalmatia. Beginning from a survey of views of earlier editors (Th. Mommsen) and translators (I. Hodgkin, S.J.B. Barnish), the presentation is primarily directed to the analysis and evaluation of the offered interpretation, and then to placing the issue into the broader context of the preserved sources about Dalmatian towns in late antiquity. Finally, the historical context also encourages to ask the question of the administrative relationship between Ravenna and Dalmatian towns, especially Salona, in the mid-6th century.

Pavuša Vežić

SEVERAL TESSERAE FOR THE MOSAIC OF ANCIENT ZADAR

Many are the merits of Professor M. Suić for the contemporary knowledge and interpretations of the ancient urban heritage of the Adriatic. From his studies in Zadar there arose a picture of Iader, an important city in Roman Dalmatia. The author's research of the urban planning in this province was crowned with a large book in 1976 - "The ancient city on the eastern Adriatic coast", in which Iader is heavily represented, and in 1981 with a monograph - "Zadar in antiquity". While writing these works, the author had already been, after years of life and work, in Zagreb, while the research of ancient urban planning in Zadar continued in the work of his followers. Some of his theses without sufficient basis in archaeological material, such as those about Basilica

Iulia in the Forum, or city walls along the maritime outline of the city, do not detract from the general merits of M. Suić to our knowledge of the Roman city of Zadar.

Conservation activities of the Institute for Protection of Cultural Monuments in Zadar, especially those in the medieval fortress Citadela or the late antique episcopal complex, have made possible an archaeological insight into the interesting details of the urban matrix of Iader that was not available to M. Suić. Therefore, on this occasion I will present them as unknown tesserae of the historical mosaic of the Roman city, as a contribution to the picture of Suić's urbs, especially minor parts of its Forum or the city walls. These themes I have already had a chance to present to the public, but not all in one instance and not in one place.

Inga Vilgorac Brčić

*THE CULT OF IUPPITER SABAZIOS AT THE EASTERN
ADRIATIC COAST*

The first traces of the cult of the Thracian-Phrygian god Sabazios date from the beginning of the first millennium BC. It gained popularity during the Roman imperial period thanks to the syncretism with Jupiter, especially in Italy and in the provinces of Gallia and Pannonia.

Monuments from Histria and Liburnia are the only currently available evidence of this cult on the eastern Adriatic coast: a votive hand from Pola, an altar from Aenona with a dedication to Jupiter Sabazios Iicus and a mold with the representation of a syncretistic deity with characteristics of Sabazios, Sarapis, Jupiter, Asclepius and Ammon, found in Iader.

In this paper the votive hand from Pola will be reinterpreted and, after a reconsideration of all the aforementioned monuments, the syncretistic religious context in which the cult of Jupiter Sabazios existed in Histria and Liburnia during the 2nd and 3rd century AD will be defined.

Josip Višnjić

*NEW INSIGHTS INTO THE URBAN DEVELOPMENT OF ANCIENT
TARSATICA AND THE SYSTEM OF CLAUSTRA ALPIUM IULIARUM*

Ancient Tarsatica and its surroundings, which have repeatedly found their place in the works of M. Suić, during the last decade have repeatedly been the scene of both rescue and systematic archaeological research, which has greatly changed the previous understanding of this settlement and illuminated the picture of its development.

The research was carried out under the leadership of the Croatian Conservation Institute. The excavated structures can be dated from the 1st to the 5th century on the basis of respective finds. Among them stand out the public baths built in two phases, military command - principium, early Christian basilica decorated with elaborate floor

mosaics, as well as various residential buildings. The lecture will present the results of all these studies and a proposed interpretation of the urban development of the settlement. In addition, there will be presented the latest research results on the system of *Claustra Alpia Iuliarum* with which *Tarsatica*, as the command post of the southern sector of the system, was closely linked in the most prosperous period of its existence.

Jakov Vučić

*RESULTS OF THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE
CATHEDRAL OF ST. ANASTASIA IN ZADAR*

From July 2006 to March 2007 rescue excavations were carried out in the part of the northern nave of St. Anastasia. In the part not destroyed by the construction of new graves there are stratigraphic layers dating from the Iron Age to the Middle Ages. From the level of bedrock, which is on the relative height of -270, up to -180 there is a layer containing prehistoric finds. From -180 to -160 are the remains of destroyed flooring of an antique taberna. Above the taberna flooring up to -110 is a layer of waste which testifies to the abandonment of part of the building. Over the abandoned building, a new facility with a compact cement floor was built, and above it is a mosaic floor of the early Christian church.

POPIS SUDIONIKA

Timka ALIHODŽIĆ, dipl. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
talihodzic@amzd.hr

Dr. sc. Kornelija APPIO GIUNIO
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
kagiunio@amzd.hr

Dr. sc. Jacqueline BALEN
Hrvatsko arheološko društvo i
Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskoga 9
10000 Zagreb
E-pošta: jbalen@amz.hr

Dr. sc. Ivan BASIĆ
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Splitu
Put iza nove bolnice 10c
21000 Split
E-pošta: ibasic@ffst.hr

Prof. dr. sc. Šime BATOVIĆ
Sveučilište u Zadru

Dr. sc. Vlasta BEGOVIĆ
Institut za arheologiju
Lj. Gaja 32
10000 Zagreb
E-pošta: vlasta.begovic@iarh.hr

Silvia BEKAVAC
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: s.bekavac1011@gmail.com

Prof. dr. sc. Janko BELOŠEVIĆ
Široka ulica 12
23000 Zadar

Dr. sc. Giulia BOETTO
Centre Camille Iullian
CNRS – Université Aix-Marseille
Aix-en-Provence, France

PROF. DR. SC. Damir BORAS
Sveučilište u Zagrebu
Trg maršala Tita 3
10000 Zagreb
E-pošta: dboras@ffzg.hr

Dr. sc. Ankica BRALIĆ
Odjel za klasičnu filologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
E-pošta: ankbralic@unizd.hr

Prof. dr. sc. Rajko BRATOŽ
Oddelek za zgodovino
Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
10000 Ljubljana
E-pošta: Rajko.bratoz@guest.arnes.si

Dr. sc. Davor BULIĆ
Odsjek za povijest
Odjela za humanističke znanosti
Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
I. Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
E-pošta: davor.bulic@unipu.hr

Nikolina BURICA, mag. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
E-pošta: nikolina.burica@gmail.com

Prof. dr. sc. Klara BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ
Odsjek za povijest
Odjela za humanističke znanosti
Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
I. Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
E-pošta: kbursic@unipu.hr

Akad. NENAD CAMBI
Zoranićeva 5
21000 Split
E-pošta: nenad.cambi@xnet.hr

Nikola CESARIK
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2

23000 Zadar
E-pošta: ncesarik@gmail.com

Prof. dr. sc. Slobodan ČAČE
A. Starčevića 8
23000 Zadar
E-pošta: scace1946@gmail.com

Dr. sc. Martina ČELHAR
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: celhar.martina@gmail.com

Natalija ČONDIĆ, dipl. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
ncondic@amzd.hr

Dr. sc. Marko DIZDAR
Institut za arheologiju
Ljudevita Gaja 32
10000 Zagreb
E-pošta: marko.dizdar@iarh.hr

Luka DRAHOTUSKY-BRUKETA
R. Boškovića 22
34000 Požega
E-pošta: lukadbruketa@gmail.com

Dr. sc. Martina DUBOLNIĆ GLAVAN
Zavod za povijesne znanosti HAZU u
Zadru,
Obala kneza Trpimira 8
23000 Zadar
E-pošta: martina.dubolnic@gmail.com

Doc. dr. sc. Tomislav FABIJANIĆ
Odjel za arheologiju
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: tfabijan@unizd.hr

Dejan FILIPIĆ, mag. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
filipi.dejan@gmail.com

Doc. dr. sc. Tomislav GALOVIĆ
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: tgalovic@ffzg.hr

Dr. sc. Ivo GLAVAŠ
Konzervatorski odjel u Šibeniku
Ministarstva kulture Republike Hrvatske
J. Čulinovića 1/3
22000 Šibenik
E-pošta: ivo.glavas@min-kulture.hr

Vedrana GLAVAŠ
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
E-pošta: vedrana.glavas@gmail.com

Prof. dr. sc. Miroslav GLAVIČIĆ
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: glavacic@unizd.hr

Dr. sc. Smiljan GLUŠČEVIĆ
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
E-pošta: sgluscevic@amzd.hr

Prof. dr. sc. Hrvoje GRAČANIN
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: hrvoje.gracanin@gmail.com

Prof. dr. sc. Željko HOLJEVAČ
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: zholjeva@ffzg.hr

Doc. dr. sc. Mato ILKIĆ
Odjel za arheologiju

Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
E-pošta: milkic@unizd.hr

Doc. dr. sc. Ivana JADRIĆ-KUČAN
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
sijadric@gmail.com

Prof. dr. sc. Nikola JAKŠIĆ
Put vrela 71
23000 Zadar
E-pošta: njaksic@unizd.hr

Ana JORDAN KNEŽEVIĆ
Ulica dr. Franje Tuđmana 24
E-pošta: aknezevic@unizd.hr

Palma KARKOVIĆ TAKALIĆ
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
E-pošta: pkarkovic@ffri.hr

Doc. dr. sc. Marija KOLEGA
Odjel za povijest umjetnosti
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: kolega@unizd.hr

Jana KOPÁČKOVÁ
Institute of Classical Archaeology
Faculty of Arts
Charles University in Prague
E-mail: epoc@seznam.cz

Prof. dr. sc. Sineva KUKOČ
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: skukoc@unizd.hr

Prof. dr. sc. Bruna KUNTIĆ-MARVIĆ
Katedra za staru povijest
Odsjeka za povijest
Filozofskog fakulteta

Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: bkm@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Anamarija KURILIĆ
Odjel za povijest
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
E-pošta: akurilic2011@gmail.com

Doc. dr. Maurizio LEVAK
Odjel za humanističke znanosti
Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
I. Matetića Ronjgova 1
E-pošta: maurizio.levak@pu.htnet.hr

Hrvoje MANENICA, dipl. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
hmanenica@amzd.hr

Dr. sc. Emilio MARIN
Prorektor za međunarodnu suradnju
HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE
Ilica 242
10000 Zagreb
E-pošta: emilio.marin@unicath.com

Dr. sc. Jelena MAROHNIC
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: jmarohni@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Dražen MARŠIĆ
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Kralja Petra Krešimira IV. Br. 2
23000 Zagreb
E-pošta: drazen.marsic@xnet.hr

Dr. sc. Ivan MATIJAŠIĆ
Scuola normale superiore di Pisa
Piazza dei cavalieri 7
56126 Pisa
E-pošta: ivan.matijasic@sns.it

Prof. dr. sc. Robert MATIJAŠIĆ
Odsjek za povijest
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Ivana Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
E-pošta: robert.matijasic@unipu.hr

Dr. sc. Ivan MATIJEVIĆ
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Splitu
Put iza nove bolnice 10c
21000 Split
E-pošta: ivan.matijevic@ffst.hr

Prof. dr. sc. Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: mmsokol@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Salmedin MESIHOVIĆ
Filozofski fakultet
Univerzitet u Sarajevu
Franje Račkoga 1
E-pošta: salmedin10@hotmail.com

Prof. dr. sc. Marina MILIĆEVIĆ BRADAČ
Odsjek za arheologiju
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: mmilicev@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Dino MILINOVIĆ
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: dmilinov@ffzg.hr

Doc. dr. sc. Branko MUŠIČ
Oddelek za arheologijo
Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
E-pošta: branko.music@ff.uni-lj.si

Prof. dr. sc. Boris OLUJIĆ
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: bolujic@ffzg.hr

Doc. dr. Jasmina OSTERMAN
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: josterma@ffzg.hr

Josip PARAT
Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i
Baranje
Ante Starčevića 8
35000 Slavonski Brod
E-pošta: josip.parat@gmail.com

Mladen PEŠIĆ
Međunarodni centar za podmorsku
arheologiju
Božidara Petranovića 1
23000 Zadar
E-pošta: mpesic@icua.hr

Prof. dr. sc. Marko PETRAK
Katedra za rimsko pravo
Pravnoga fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
Ćirilometodska 4
10000 Zagreb
E-pošta: mpetrak@pravo.hr

Petra PREDOEVIĆ ZADKOVIĆ
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
E-pošta: ppredoevic@ffri.hr

Prof. dr. sc. Vlatko PREVIŠIĆ
Dekan
Filozofski fakultet
HR-10000 Zagreb
I. Lučića 3
E-pošta: vprevisi@ffzg.hr

Doc. dr. sc. Ivica PRLENDER
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: ivica.prlender@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Nade PROEVA
Институт за историја
Филозофски факултет
Универзитет Св. Кирил и Методиј
Бул. Г. Делчев, бр. 9а
1000 Скопје
Македонија
E-pošta: nproeva@gmail.com

Prof. dr. sc. Irena RADIĆ ROSSI
Odsjek za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: irradic@unizd.hr

Mate RADOVIĆ, dipl. arh.
Arheološki muzej Zadar
Muzej ninskih starina
Trg Kraljevac 8
23232 Nin
mradovic@amzd.hr

Akad. Tomislav RAUKAR
Aleja pomoraca 11
10000 Zagreb
E-pošta: tomlislav.raukar@zg.t-com.hr

Ante RENDIĆ-MIOČEVIĆ
Ulica grada Vukovara 35
10000 Zagreb
E-pošta: rendicmiocevic@xnet.hr

Prof. dr. sc. Isabel RODÀ de LLANZA
Catedràtica d'Arqueologia
Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat i
de l'Edat Mitjana
Facultat de Lletres
08193 Bellaterra.
E-mail: isabel.roda@uab.cat; iroda@icac.cat

Prof. dr. sc. Mirjana SANADER
Odsjek za arheologiju

Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: msanader@ffzg.hr

Dr. sc. Ivančica SCHRUNK
E-pošta: idschrunk@stthomas.edu

Zrinka SERVENTI
Odsjek za povijest
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
E-pošta: z.serventi@gmail.com

Nikolina STEPAN, mag. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
nikolina.puki@gmail.com

Akad. FRANJO ŠANJEK
Kontakova 1
E-pošta: franjo.sanjek@mail.inet.hr

Dr. sc. Marjeta ŠAŠEL KOS
Inštitut za arheologijo
Znanstvenonarizskovalni center SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
E-pošta: mkos@zrc-sazu.si

Marina ŠEGVIĆ
Gajeva 7
10000 Zagreb
E-pošta: m.segvic@gmail.com

Dr. sc. Berislav ŠTEFANAC
Muzej antičkog stakla
Poljana Zemaljskog odbora 1
23000 Zadar
E-pošta: stefanac@mas-zadar.hr

David ŠTRMELJ, mag. arh.
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
dstrmelj@yahoo.com

Akad. Željko TOMIČIĆ
E-mail: zeljko.tomicic@iarh.hr

Prof. dr. sc. Ante UGLEŠIĆ
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: ante.uglesic@unizd.hr

Doc. dr. sc. Trpimir VEDRIŠ
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-pošta: tvedris@ffzg.hr

Prof. dr. sc. Pavuša VEŽIĆ
Odjel za povijest umjetnosti
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
E-pošta: pavusa.vezic1@zd.t-com.hr

Dr. sc. Inga VILOGORAC BRČIĆ
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3
10000 Zagreb
E-mail: ivbrcic@ffzg.hr

Josip VIŠNJIĆ
Odjel za kopnenu arheologiju
Hrvatskog restauratorskog zavoda
Jurišići 7

52342 Svetvinčenat
E-pošta: jvisnjic@h-r-z.hr

Dr. sc. Jakov VUČIĆ
Arheološki muzej Zadar
Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
E-pošta: jvucic@amzd.hr

Doc. dr. sc. Dario VUJEVIĆ
Odjel za arheologiju
Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
E-pošta: dario.vujevic@gmail.com

Morana VUKOVIĆ
Nehajeva 50
23000 Zadar
E-pošta: morana.vukovic@gmail.com

Prof. dr. sc. Marin ZANINOVIĆ
Aleja pomoraca 5
10000 Zagreb

Prof. dr. sc. Gregory ZARO
Department of Anthropology
University of Maine
5773 South Stevens Hall
Orono, Maine 04469-5773, USA
E-pošta: Gregory_Zaro@umit.maine.edu

 FF press

Filozofski fakultet u Zagrebu
2015.